NATUR VÅRDS VERKET
SWEDISH ENVIRONMENTAL PROTECTION AGENCY

SKRIVELSE
2025-06-12

Ärendenummer:
NV-06272-22

Bedömning av fyra ekoparker som nationalparkskandidater

Slutredovisning av regeringsuppdraget att öka takten i arbetet med nationalparker och främja naturturism i nationalparker och andra skyddade områden
M2022/01239

BESÖK: STOCKHOLM – VIRKESVÄGEN 2
ÖSTERSUND – FORSKARENS VÄG 5, HUS UB
POST: 106 48 STOCKHOLM
TEL: 010-698 10 00
E-POST: REGISTRATOR@NATURVARDSVERKET.SE
INTERNET: WWW.NATURVARDSVERKET.SE

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING		**3**
1.	**INLEDNING**	**4**
1.1	**Uppdraget om ekoparkerna**	**4**
1.2	**Genomförande**	**5**
2.	**EKOPARKERNA SOM MÖJLIGA NATIONALPARKER**	**7**
2.1	**Sammanfattande bedömning**	**7**
2.2	**Bedömning av respektive ekopark**	**8**
3.	**MOTIVERING TILL BEDÖMNINGEN**	**13**
3.1	**Syftet med nationalparker**	**13**
3.2	**Olika skyddsformer och insatser för bevarande**	**13**
3.3	**Nationalparker främjar friluftsliv och naturturism**	**14**
3.4	**Samverkan för en hållbar lokal utveckling**	**15**
3.5	**Konsekvenser**	**15**
3.6	**Alternativa lösningar**	**17**
4.	**STRATEGISK HANDLINGSPLAN**	**20**
4.1	**Ta fram förslag till nya nationalparker**	**20**
4.2	**Ökad samverkan en grund för nationalparksarbetet**	**23**
5.	**KÄLLFÖRTECKNING**	**25**
BILAGA 1 HORNSLANDET		**26**
BILAGA 2 HALLE- OCH HUNNEBERG		**32**
BILAGA 3 HORNSÖ		**39**
BILAGA 4 BÖDA		**46**

Sammanfattning

Naturvårdsverket har haft i uppdrag av regeringen att öka takten i att föreslå nya nationalparker som kan bidra till landsbygdsutveckling genom att utgöra en destination för en växande besöksnäring samtidigt som de har stor betydelse för att bevara värdefull natur, skydda den biologiska mångfalden, bidra till vårt gemensamma natur- och kulturarv samt skapar förutsättningar för att bedriva friluftsliv. I uppdraget ingick att göra en analys av hur naturturism kan främjas i nationalparker och välbesökta skyddade områden samt att genomföra förberedande arbete i fyra ekoparker på Sveaskogs mark för att delar av dessa senare ska kunna föreslås som nationalparker. Den här skrivelsen är en slutredovisning av regeringsuppdraget med tonvikt på hur ekoparkerna har kartlagts och bedömts och hur arbetet med att ta fram förslag till nya nationalparker fortsätter.

Naturvårdsverket bedömer att delar av ekoparkerna Hornslandet, Hornsö och Böda är möjliga nationalparkskandidater. Ekoparken Halle- och Hunneberg bedöms inte leva upp till det som krävs för en nationalpark. Att bilda nationalparker inom de tre aktuella ekoparkerna bedöms vara förknippat med stora kostnader och det kan finnas andra nationalparkskandidater som är mer kostnadseffektiva eller enklare att genomföra.

Med nuvarande anslagsnivåer för arbetet med att skydda och förvalta värdefull natur är möjligheter att öka takten i nationalparksarbetet små. En särskild satsning på förvaltningen av befintliga nationalparker och andra besöksintressanta områden bedöms kunna öka det lokala intresset för nya nationalparker eftersom välbesökta nationalparker har stor betydelse för inställningen till naturskydd genom att de konkret visar hur skyddade områden med ett stort antal besökare på ett hållbart sätt kan bibehålla och utveckla sin attraktivitet som besöksmål.

De fyra ekoparkerna bedöms redan idag bidra till att bevara och utveckla den biologisk mångfalden i Sverige och vara en resurs för friluftsliv och naturturism och det bör kunna vidareutvecklas även om områdena inte blir nationalpark. Det finns inom ekoparkerna stora arealer som kan restaureras vilket skulle vara ett viktigt bidrag till att Sverige når målsättningar och krav på att återställa natur och förbättra statusen för arter och naturtyper. Ett utökat skydd, till exempel genom större frivilliga avsättningar eller formellt skydd, kan också vara motiverat.

En utvecklad samverkan, mellan Sveaskog, Skogsstyrelsen och länsstyrelsen till exempel runt en handlingsplan i syfte att bevara och utveckla naturvärdena i ekoparken och intilliggande naturreservat bedöms kunna få stor betydelse för naturvårdsarbetet i södra Sverige, där tillståndet för många arter och naturmiljöer är sämre och det är brist på stora oexploaterade områden. En ökad lokal samverkan som också inkluderar kommuner, lokala företagare och föreningar kring friluftsliv, naturturism och besöksnäring skulle också bidra till den lokala utvecklingen. En utvecklad samverkan runt områdenas framtid och utveckling skulle även stärka områdenas värde som nationalparkskandidater.

1. Inledning

Idag finns det 30 nationalparker i Sverige och det pågår arbete med att skapa ytterligare två. Sedan mitten på 1980-talet har Naturvårdsverket arbetat med ett systematiskt urval av områden som kan vara aktuella att skydda som nationalpark. Arbetet och urvalet av områden beskrivs i Nationalparksplan för Sverige.[1][2] Sedan 2011 arbetar Naturvårdsverket tillsammans med förvaltare av Sveriges nationalparker för att nationalparker ska vara kända för att erbjuda naturupplevelser i Sveriges mest sevärda natur under ledorden naturupplevelser, kunskap och kvalitet.[3] Både kvalitetskraven i urvalet av områden och den gemensamma identiteten med anordningar, information och naturvägledning är en viktig grund för att nationalparkerna ska locka långväga, nationella såväl som internationella, besökare och därigenom kunna bidra till besöksnäringen lokalt.

Regeringen har gett Naturvårdsverket i uppdrag att öka takten i arbetet med att föreslå nya nationalparker. Skälet är att nationalparker kan bidra till landsbygdsutveckling genom att utgöra en destination för en växande besöksnäring samtidigt som de har stor betydelse för att bevara värdefull natur, skydda den biologiska mångfalden, bidra till vårt gemensamma natur- och kulturarv samt skapa förutsättningar för friluftsliv. År 2023 delredovisade Naturvårdsverket hur nationalparker och andra skyddade områden kan främja naturturism.[4] Den här skrivelse sammanfattar resultatet från det förberedande arbete som har genomförts runt fyra ekoparker på Sveaskogs mark. Det är underlag för att bedöma vilka delar av ekoparkerna som kan vara lämpliga nationalparkskandidater, det vill säga om de kan leva upp till de högt ställda kraven som finns på nationalparker. Underlaget gör det också möjligt att jämföra de aktuella ekoparkerna med andra nationalparkskandidater inför att Naturvårdsverket ska ta ställning till att starta upp arbetet med nya områden.

1.1 Uppdraget om ekoparkerna

Regeringen gav 2022 Naturvårdsverket i uppdrag att öka takten i arbetet med nationalparker och främja naturturism i nationalparker och andra skyddade områden.[5] År 2023 delredovisade Naturvårdsverket hur nationalparker och andra skyddade områden kan främja naturturism inom uppdraget. Den andra delen i uppdraget omfattar:

---

[1] Naturvårdsverket (2008) Nationalparksplan för Sverige - Långsiktig plan

[2] Naturvårdsverket (2015) Nationalparksplan för Sverige - Genomförande 2015–2020

[3] Sveriges nationalparker, varumärke och identitet. Nationalparker, varumärkesarbete

[4] Naturvårdsverket (2023) Analys av hinder och möjligheter för hållbar naturturism i formellt skyddade områden. Delredovisning

[5] Regeringsbeslut (2022) Öka takten i arbetet med nationalparker och främja naturturism i nationalparker och andra skyddade områden

”Naturvårdsverket ska inom ramen för uppdraget genomföra förberedande arbete för att det senare ska vara möjligt att föreslå bildande av nationalparker av delar av Sveaskogs Förvaltnings AB:s ekoparker som har höga naturvärden och som är lämpliga för att gynna lokalsamhället och främja hållbar turism. Det gäller ekoparkerna Böda och Hornsö i Kalmar län, Halle-och Hunneberg i Västra Götalands län och Hornslandet i Gävleborgs län. I arbetet ska Naturvårdsverket informera Skogsstyrelsen och tillvarata den kunskap och erfarenhet som finns inom Skogsstyrelsen. Vid arbetet ska den lokala delaktigheten samt samverkan med kommuner, organisationer, rättighetshavare och lokalbefolkning särskilt beaktas. Den lokala delaktigheten och samverkan är viktig.”[6]

Uppdraget har inte något uttalat slutdatum utan en skrivning om att arbetet ska redovisas årligen i mars inom återrapporteringen av naturvård och biologisk mångfald. [7]

1.1.1 Avgränsning

Bedömningen av områdena utgår från kraven som ställs på nationalparker i miljöbalken och tidigare principer för urval och prioriteringar som finns i Naturvårdsverkets långsiktiga plan för nationalparker[8] och varumärket Sveriges nationalparker [9].

Kartläggningen av natur- och upplevelsevärden i de fyra områdena har fokuserat på mark som ägs av Naturvårdsverket eller Sveaskog inom de aktuella ekoparkerna och angränsande naturreservat. Redovisningen utgår ifrån att lagstiftningen kring nationalparker idag kräver statligt ägande.[10] I uppdraget till Naturvårdsverket framgår att regeringen avser utreda om nationalparker kan bildas på mark som ägs av annan än staten eller om till exempel Sveaskog, som statligt ägt bolag, skulle kunna vara markägare i nationalparker.

1.2 Genomförande

Länsstyrelsen i Kalmar län, Gävleborgs län respektive västra Götalands län har i samarbete med Sveaskog och Skogsstyrelsen kartlagt de aktuella ekoparkerna. Länsstyrelsernas kartläggningar genomfördes under 2023. Lokala och regionala aktörer bjöds in till ett digitalt möte i samband med att kartläggningen påbörjades i januari 2023. Dessa aktörer har därefter i olika utsträckning bidragit med kunskap om de lokala förutsättningarna.

Länsstyrelsernas kartläggningar syftade till att:

---

[6] Regeringsbeslut (2022) Öka takten i arbetet med nationalparker och främja naturturism i nationalparker och andra skyddade områden

[7] Förordning (2012:989) med instruktion för Naturvårdsverket

[8] Naturvårdsverket (2008) Nationalparksplan för Sverige - Långsiktig plan

[9] Sveriges nationalparker, varumärke och identitet. Nationalparker, varumärkesarbete

[10] Miljöbalken 7 kapitlet 2 §

- samla in aktuell kunskap om områdenas natur-, kultur- och upplevelsevärden,
- få en bättre förståelse för förutsättningarna att bilda nationalpark i de olika områdena utifrån vilka verksamheter och aktörer som använder området idag, samt
- få en ökad förståelse för vilka frågor som kan påverka den lokala inställningen till att det bildas en nationalpark i området.

Naturvårdsverket har kompletterat länsstyrelsernas kartläggningar med en beskrivning av hur områdena bidrar till nationella och internationella åtaganden och om de berörs av andra nationella intressen.

Kommunerna runt ekoparken Hornsö har lämnat in en skrivelse till Naturvårdsverket där de redogör för den lokala inställningen till en nationalpark och en enkätstudie som skickades till lokalbefolkningen. En sammanfattande beskrivning av förutsättningarna runt respektive ekopark redovisas i bilaga 1-4.

Naturvårdsverket har för varje ekopark bedömt om den har den kvalitet som motsvarar de krav som ställs på nationalparker. [11] [12] Därutöver har andra förutsättningar bedömts översiktligt med fokus på om det finns något som talar emot att bilda en nationalpark i respektive område.

Denna skrivelse är slutredovisningen av regeringsuppdraget. Avsnitt 4 beskriver hur arbetet med att ta fram förslag till nya nationalparker tas vidare.

[11] Miljöbalken 2 kapitlet 7 §

[12] Naturvårdsverket (2008) Nationalparksplan för Sverige - Långsiktig plan

2. Ekoparkerna som möjliga nationalparker

I detta avsnitt redogörs för Naturvårdsverkets bedömning av respektive ekopark som möjlig nationalparkskandidat. De fyra ekoparkernas natur-, kultur- och upplevelsevärden samt vilka verksamheter och intressen som finns idag presenteras i bilaga 1-4. Nästa steg är att se över turordningen mellan alla nationalparkskandidater utifrån de förutsättningar som finns på respektive plats (se avsnitt 4).

2.1 Sammanfattande bedömning

Ekoparkerna har bedömts som nationalparkskandidater utifrån tre principer;

- att området speglar landskapstyper som tillsammans med befintliga nationalparker kan skapa ett nätverk av områden som så väl som möjligt representerar de svenska landskapstyperna.
- att det går att avgränsa ett område av tillräcklig storlek som har särskild betydelse för biologisk mångfald och som går att förvalta så att naturvärdena bevaras och utvecklas över lång tid.
- att området kan visa upp Sveriges mest skyddsvärda natur, att det går att välkomna besökare till området och att det kan bidra till utvecklingen av naturturism och lokal utveckling.

2.1.1 Områdenas bidrag till nätverket Sveriges nationalparker

Länsstyrelsernas kartläggningar av ekoparkerna ger tillräckligt underlag för att bedöma att delar av ekoparkerna Hornslandet, Hornsö och Böda är möjliga nationalparkskandidater tillsammans med andra områden som redovisas i nationalparksplan för Sverige. Hornsö bedöms bäst komplettera nätverket av nationalparker i Sverige, följt av Hornslandet och Böda. Naturvårdsverket delar länsstyrelsens uppfattning att Halle- och Hunneberg inte är lämpligt som nationalpark.

2.1.2 Områdenas bidrag till lokal utveckling

Hornslandet bedöms ha bäst förutsättningar för att inom en snar framtid bidra till lokal utveckling. Både Hudiksvalls kommun och Region Gävleborg satsar på naturturism och har uttryckt till länsstyrelsen att de är positiva till en nationalpark. Det finns också en etablerad småskalig besöksnäring i området som skulle gynnas av att området blir mer känt och att besökssäsongen förlängs.

En nationalpark i Hornsöområdet skulle göra området mer känt vilket bedöms bidra till att besöksnäring och naturturismföretagare i högre grad kan vara villiga att investera och etablera sig i området.

Böda är redan idag ett välkänt besöksmål med många besökare. En nationalpark skulle kunna bidra till en längre besökssäsong och till samverkan mellan olika aktörer inom besöksnäring och föreningsliv. Eftersom det redan idag finns utmaningar med många besökare, men också många etablerade verksamheter och samarbeten i Böda är det svårare att bedöma hur en nationalpark kan bidra till den lokala utvecklingen. Ytterst är det kommunen som bör göra den bedömningen.

2.1.3 Andra förutsättningar

Skillnaden mellan de olika områdenas förutsättningar för att komma fram till ett förslag om en ny nationalpark ligger framför allt i antalet intressenter i områdena och i vilken utsträckning kommunerna är positivt inställda till en nationalpark och naturturism. Idag bedöms förutsättningarna på någon av dessa tre platser vara mest gynnsamma i Hornslandet. En genomförandeprocess runt Hornsö bedöms kräva mer tid, framför allt för att området berör tre kommuner och i Böda behöver kommunen bedöma om och hur en nationalpark kan bidra till utvecklingen lokalt.

I förhållande till andra möjliga nationalparkskandidater bedöms en nationalparksbildning i ekoparkerna vara jämförelsevis dyrt. Skälet är att det kommer kräva omfattande investeringar i både mark, restaurering av natur och anordningar för friluftslivet.

2.2 Bedömning av respektive ekopark

2.2.1 Hornslandet (Gävleborgs län)

REPRESENTATIVT LANDSKAP

Hornslandet representerar den låglänta kusten där den boreala skogen möter Bottenhavet. Området kompletterar Björnlandets och Skuleskogens nationalparker inom den vågiga bergkulleterrängen norr om den biologiska norrlandsgränsen Limes norrlandicus. Det finns en potential i att inkludera den marina miljön utanför ekoparken i en framtida nationalpark, som då skulle kunna representera den låglänta hälsingekusten och Bottenhavet. Den marina miljön i Bottenhavet finns inte representerad bland Sveriges nationalparker idag.

SAMMANHÄNGANDE OMRÅDE MED HÖGA NATURVÄRDEN

Hornslandet har höga naturvärden knutna till naturskogsartade skogar, sandmiljöer och vattendrag och flera av områdets våtmarker har restaurerats. De delar som bedöms vara av nationalparkskvalité är ett sammanhängande område med höga naturvärden utmed den norra, östra och södra kusten som binder ihop områdets befintliga naturreservat med det som avsatts för naturvårdsändamål inom

ekoparkens naturvårdsavtal[13]. Naturreservaten är också Natura 2000-områden. En nationalpark bedöms kunna bidra till att strikt skydda naturskogar samt bevara naturtyper och arter knutna till brandpräglade tallskogar (Västlig taiga), landhöjningsskog, näringsrik granskog, dynhabitat samt sten- och grusvallar. [14][15]

MÖJLIGHET ATT VISA UPP DEN VÄRDEFULLA NATUREN

En mer än två mil lång vandring utmed kusten ger goda förutsättningar för besökarna att uppleva ett landskap med en hög grad av naturlighet och vida vyer över havet. Grottor, sanddynor, klapperstensfält och Sveriges äldsta tall kan väcka intresse för att lära sig mer om landskapets utveckling och områdets naturvärden. Områdets fiskelägen är besöksmål idag och knyter an till det marina landskapet under ytan och dess betydelse för det kustnära fisket. Det finns en del turism i området och det används aktivt för friluftsliv.

ANDRA FÖRUTSÄTTNINGAR

Regionen och kommunen har intresse att utveckla naturturismen, vilket bedöms bidra till goda förutsättningar för att etablera en nationalpark som kan bidra till lokal utveckling inom en rimlig framtid.

Det finns ett riksintresseutpekande för vindbruk på Hornslandet som behöver vägas mot intresseutpekanden för naturvård och friluftsliv. En vindkraftspark, som direkt gränsar till nationalparken bedöms inte vara i linje med nationalparkernas syfte att välkomna besökare till ett landskap med hög grad av naturlighet.

Det leder bara en väg till halvön Hornslandet, vilket kan bli en utmaning om antalet besökare ökar kraftigt utan att kollektiva transporter utvecklas.

2.2.2 Halle- och Hunneberg (Västra Götalands län)

REPRESENTATIVT LANDSKAP

Området representerar Sveriges platåberg som är ett särpräglat inslag i slättlandskapet. Slättlandskapet är dåligt representerat bland Sveriges nationalparker idag.

SAMMANHÄNGANDE OMRÅDE MED HÖGA NATURVÄRDEN

Bergens naturvärden är knutna till bergens branter och Öjemossarna på Hunneberg inom befintliga naturreservat som också är Natura 2000-områden. Utanför reservaten dominerar tidigare rationellt brukade produktionsskogar och dikade våtmarker utan påtagligt höga naturvärden. Det krävs en förvaltning som genomför omfattande restaureringar och lång tid innan området uppnår ett mer naturligt tillstånd.

---

[13] Bestånd i ekoparksplanen med målklassning naturvård orörd (NO) och naturvårdande skötsel (NS)

[14] Enligt Art- och habitatdirektivet

[15] Naturvårdsverket (2024) Nationell strategi för formellt skydd av skog

MÖJLIGHET ATT VISA UPP DEN VÄRDEFULLA NATUREN

De delar som har höga värden är svårtillgängliga och/eller känsliga för störning varför det bedöms vara svårt, kostsamt och i delar olämpligt att tillgängliggöra dessa områden för besökare. En nationalpark bedöms inte ytterligare bidra till att utveckla friluftslivet eller turismen i området i någon större grad. Ett stort antal aktörer är idag verksamma inom jakt, friluftsliv och turism på bergen och området är utpekat som GeoPark (UNESCO). Sveaskog har lokal förvaltning och samverkar med aktörerna på bergen. Det finns en oro för att en nationalpark skulle innebära hinder för att fortsatt utveckla pågående verksamhet.

ANDRA FÖRUTSÄTTNINGAR

Naturvårdsverket delar länsstyrelsens bedömning att området inte kan erbjuda de stora sammanhängande områden av orörd eller värdefull natur som många besökare förväntar sig av svenska nationalparker och att området därmed inte är lämpligt som nationalpark.

2.2.3 Hornsö (Kalmar län)

REPRESENTATIVT LANDSKAP

Hornsö-/Allgunnenområdet representerar väl Smålands steniga, sjö och skogsrika slättlandskap. Det är ett, för södra Sverige, stort oexploaterat område med en artrikedom som skapas av de naturgivna förutsättningarna i landskapet, återkommande naturliga störningar och ett extensivt nyttjande av naturen.

SAMMANHÄNGANDE OMRÅDE MED HÖGA NATURVÄRDEN

De högsta naturvärdena är knutna till områdets vattensystem, brandpräglade skogar och betespräglade skogar. Hornsöområdet är ett av södra Sveriges största sammanhängande skogslandskap. Det har den längsta brandkontinuiteten av alla undersökta skogsområden i södra Sverige. Här brann skogarna kontinuerligt, utan längre uppehåll, fram till 1868. Medelbrandintervallet i Hornsö är 30 år, vilket också är högt. De delar som bedöms vara av nationalparkskvalitet är ett sammanhängande område med höga naturvärden utmed Alstersån och sjöarna, Allgunnen, Rummesjön och Barnebosjön samt skogen däremellan som avsatts för naturvård inom naturreservat eller inom ekoparkens naturvårdsavtal[16]. Alsteråns vattensystem binder ihop områdets befintliga naturreservat. Både vattensystemet och naturreservaten är Natura 2000-område. En nationalpark bedöms kunna bidra till att strikt skydda naturskogar. Den skulle bidra till att skydda nationellt

[16] Bestånd i ekoparksplanen med målklassning naturvård orörd (NO) och naturvårdande skötsel (NS)

prioriterade värdefulla vatten[17], våtmarker [18, 19], svämskogar, skogar med hög förekomst av hotade arter, mindre sumpskogar och betad skog[20].

MÖJLIGHET ATT VISA UPP DEN VÄRDEFULLA NATUREN

Hornsö erbjuder besökaren tystnad och avskildhet i det som kan vara södra Sveriges största sammanhängande vildmarksområde. Den variationsrika naturen har tydliga spår av störningar från översvämningar, skogsbränder samt vilt- och utmarksbete. Området är känt för sin stora artrikedom av vedlevande skalbaggar, rika fjärilsfauna och en stor förekomst av rödlistade och hotade arter. Alsterån och tillhörande sjöar har många bra paddel- och fiskevatten. Besökarna kommer i första hand från regionen. Vid sidan av skogsbilvägar saknas det infrastruktur för friluftslivet utanför områdets naturreservat.

ANDRA FÖRUTSÄTTNINGAR

De delar av ekoparken som är lämpliga som nationalpark ligger i två kommuner och gränsar till en tredje. De tre kommunerna har i en gemensam skrivelse till Naturvårdsverket framfört att de ser att en nationalpark skulle kunna vara positiv för regionens utveckling. De ser samtidigt att Hornsö som ekopark skulle kunna ge motsvarande positiva effekter på landsbygdsutvecklingen där naturturism skulle kunna utvecklas i samverkan med skogsägarna. Det finns enbart riksintresseutpekanden för naturvård.

2.2.4 Böda (Kalmar län)

REPRESENTATIVT LANDSKAP

Böda representerar Öland. Naturtyperna som förekommer på land finns också representerade i Gotska sandöns nationalpark (dynlandskapet och sandskogarna) och i den planerade nationalparken vid Bästeträsk på Gotland (den kalkrika berggrunden och utmarksbeten med en rik flora). En framtida nationalpark skulle även kunna representera Egentliga Östersjön om ett större havsområde tas med. Det marina landskapet finns inte representerat bland Sveriges nationalparker idag. Ett område på södra Öland med sina hävdade alvarmarker hade bättre kompletterat nätverket av nationalparker och bedöms vara mer representativt för det öländska landskapet.

SAMMANHÄNGANDE OMRÅDE MED HÖGA NATURVÄRDEN

Det bedöms möjligt att avgränsa ett sammanhängande område med en högre koncentration av värdefull natur runt Grankullaviken i nordost och utmed östra Bödakusten. Mindre delar av ekoparken skulle kunna ingå för att skapa ett

[17] Havs- och vattenmyndigheten (2021) Nationell strategi för skydd av sjö- och vattendragsmiljöer med höga natur- och kulturvärden

[18] Naturvårdsverket (2007) Myrskyddsplan för Sverige

[19] Naturvårdsverket (2009) Våtmarksinventeringen – resultat från 25 års inventeringar

[20] Naturvårdsverket (2024) Nationell strategi för formellt skydd av skog

sammanhängande område men det bedöms mer angeläget att ta med havsområdet för att skapa ett sammanhängande område. Grankullaviken är en mycket stor lagun som är ett viktigt rekryteringsområde för kustlevande rovfisk och plattfisk. Det anslutande havsområdet med Ölands norra rev hyser höga naturvärden. Den stora förekomsten av blåmusslor och rödalgssamhällen lockar rastande sjöfågel som betar och söker föda på bankarna. I de nordöstra delarna övervintrar stora flockar av alfågel. Befintliga naturreservat är Natura 2000-områden. En nationalpark bedöms kunna bidra till att skydda en större havsareal samt till att bevara naturtyper och arter knutna till sand- och dynhabitat, alvar, rikkärr samt näringsrika betade skogar.[21]

MÖJLIGHET ATT VISA UPP DEN VÄRDEFULLA NATUREN

Östra kusten utgör ett av Sveriges största dynområden med långa sandstränder som övergår i ett dynlandskap med äldre skog. Områdets stränder i befintliga naturreservat är mycket välbesökta. Det finns ett väl utbyggt skogbilvägnät, vandringsleder och ett modernt naturum i Trollskogens naturreservat, vilket skapar goda förutsättningar för att visa upp områdets naturvärden för en bredd av besökare. Under sommarsäsongen besöks norra Öland av ett stort antal turister. Det finns en väl utbyggd sommarservice med boende och mat och det erbjuds en mängd aktiviteter och guidningar om områdets kulturhistoria och natur.

ANDRA FÖRUTSÄTTNINGAR

Naturvårdsverket ställer sig tveksam till att en nationalpark skulle ge bättre förutsättningar än idag för att visa upp den mest värdefulla naturen i området eller skapa förutsättningar för att ta emot fler besökare mot bakgrund av att det redan finns välbesökta naturreservat och ett naturum. Lokalt finns en oro för att området inte tål fler besökare. Naturvårdsverket bedömer att kommunen tillsammans med boende, lokala turistföretag och andra verksamhetsutövare bör utforska hur de ser att en nationalpark kan bidra till områdets utveckling och om det finns behov av andra insatser för att ta omhand eventuella negativa effekter av ett stort antal besökare. Naturvårdsverket delar länsstyrelsens bedömning att en nationalpark skulle kunna bidra till att nya besökare kommer under andra delar av året och en nationalparksförvaltning skulle kunna delta i den lokala samverkan för att utveckla naturturismen.

[21] Enligt Art- och habitatdirektivet och Europaparlamentets och rådets förordning om restaurering av natur (EU) 2024/1991

3. Motivering till bedömningen

3.1 Syftet med nationalparker

Syftet med nationalparker är att bevara områden av en viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd eller i väsentligt oförändrat skick. I en nationalpark ska naturen vara en sevärdhet. En nationalpark bör därför omfatta ett sammanhängande landskap där värdekärnor med hög grad av naturlighet utgör huvuddelen av arealen. Länsstyrelserna bedömer att hela ekoparkerna Hornslandet, Böda och större delen av Hornsö är lämpliga som nationalparker. Naturvårdsverket delar inte länsstyrelsernas bedömning.

Utmaningen med att göra nationalpark av hela arealen inom de fyra ekoparkerna är att stora arealer är i behov av passiv eller aktiv restaurering för att områdena i sin helhet ska upplevas vara i ett naturligt tillstånd. Omfattande restaureringar inom ramen för en nationalpark som ska uppfylla lagstiftarens intention att bevara natursköna områden med sevärd natur bedöms inte vara lämpligt. Det skulle äventyra den kvalitetsstämpel för värdefull natur som nationalparker står för och som lockar besökare till Sveriges nationalparker. Det riskerar i förlängningen leda till att det kan bli svårare att bilda nya nationalparker om dessa inte uppfattas som något särskilt skydds- eller besöksvärt.

De delar av de tre ekoparkerna som bedöms vara lämpliga som nationalpark utgörs av ett kärnområde med befintliga naturreservat som kan bindas ihop med ekoparkernas värdekärnor. Dessa delar bedöms tillräckligt stora för att uppnå storlekskriterier för nationalparker och för att det ska vara möjligt att genomföra en långsiktig förvaltning som bevarar värdena. Inom avgränsningen kommer arealer som främjar nödvändiga förvaltningsåtgärder, exempelvis naturvårdsbränning och återställning av hydrologin kunna ingå. Det kan också ingå mindre arealer för att iordningställa entréer som behövs för att kunna välkomna besökare. Delområden som är synbart påverkade av intensivt brukande, såsom sentida skogsbruk, bör i största möjliga mån lämnas utanför nationalparken eller restaureras före de ingår i en nationalpark.

3.2 Olika skyddsformer och insatser för bevarande

Huvudinriktningen vid formellt skydd av skog är att befintliga skogsbiologiska värdekärnor prioriteras även om en viss andel utvecklingsmark eller skyddszon kan behöva ingå för att få en funktionell avgränsning. Den nationella strategin för formellt skydd av skog framhåller också att bevarandet av större områden med

fördel kan ske genom en kombination av skyddsformer.[22] Naturvårdsverket håller med länsstyrelsernas om att samtliga fyra ekoparker är oexploaterade större naturområden som har stor betydelse för biologisk mångfald och för rekreation och friluftsliv. Men det finns andra skyddsinstrument som är mer lämpliga än nationalparksinstrumentet för att återställa och restaurera naturmiljöer, och fler skyddsformer för att bevara naturtyper, arter eller tillhandahålla områden för friluftslivet.

Naturvårdsverket ser flera fördelar med att nationalparker gränsar till markområden som förvaltas med en hög naturvårdsambition, såsom en ekopark eller ett naturreservat. Andra bevarandeinsatser utgör ett effektivt komplement till och buffert runt nationalparken, som bidrar till att stärka naturvärdena i landskapet och därigenom stärker både områdenas ekologiska bevarandevärden och upplevelsevärdena för besökare.

Befintligt samråd mellan Sveaskog, Skogsstyrelsen och länsstyrelserna inom ramen för ekoparksavtalen skulle i Hornslandet, Hornsö och Böda kunna användas för att ta fram en gemensam handlingsplan för att delar av ekoparkerna i framtiden ska kunna föreslås som nationalpark. Handlingsplaner för dessa områden bedöms också skapa goda förutsättningar för att områdena som helhet bevaras och bidrar till internationella mål för biologisk mångfald, Sveriges miljömål och mål för friluftslivet även om de inte blir nationalpark (se avsnitt 4.2.2).

3.3 Nationalparker främjar friluftsliv och naturturism

En nationalpark, med en aktiv naturvårdsförvaltning som tillgängliggör naturen och skapar förutsättningar för berikande naturupplevelser för besökarna bedöms stärka möjligheterna för naturupplevelser och naturturism i områdena. En nationalpark ger också området uppmärksamhet nationellt och internationellt, vilket kan medföra att ett större antal och fler långväga besökare kommer till området, vilka i sin tur är ett viktigt kundunderlag för besöksnäringen. Naturvårdsverket bedömer att nationalparker är en resurs för friluftsliv och naturturism, men det är intresse och engagemang från lokala aktörer som leder till att denna resurs används och kan bidra till att besöksnäringen utvecklas. En nationalpark i Hornslandet eller Hornsö bedöms kunna gynna både naturvård och friluftsliv vilket också kan främja besöksnäringen. I Böda är det mer osäkert om en växande besöksnäring är efterfrågad eller hur en nationalpark bidrar till att utveckla besöksnäringen.

Berörda kommuner bör ta ställning till om de ser friluftsliv och naturturism som en möjlighet för att utveckla besöksnäringen och skapa en hållbar lokal utveckling eller om det är andra näringar eller insatser som bör prioriteras. Naturvårdsverket kommer inte starta nationalparksprojekt eller lägga fram förslag på nya nationalparker mot berörda kommuners vilja.

[22] Naturvårdsverket (2024) Nationell strategi för formellt skydd av skog

3.4 Samverkan för en hållbar lokal utveckling

Naturvårdsverket bedömer att den aktörssamverkan som används runt Sveriges nationalparker är en bra grund för att besöksnäringen ska kunna utvecklas hållbart. Aktörssamverkan uppskattas också av företagarna där den finns för att den bidrar till ett nätverk för samarbete kring paketerade erbjudanden mot besökarna.[23]

Samverkan mellan lokala aktörer såsom markägare, företagare och föreningar, skapar goda förutsättningar för att ett område ska vara en resurs för friluftsliv och besöksnäring. Det kan till exempel samordna utvecklingen av anordningar, leder och besöksmål som kanaliserar besökare i landskapet. Sveaskog har i olika grad befintliga samarbeten med lokala aktörer kring kulturmiljöer, friluftsliv och besöksnäring runt de fyra ekoparkerna. Samverkan runt Halle- och Hunneberg, som inkluderar både länsstyrelsen, kommunerna och olika föreningar och företag som är aktiva på bergen, är ett bra exempel på hur det kan fungera.

Naturvårdsverket bedömer att en aktiv lokal samverkan gynnar utvecklingen av en hållbar besöksturism både runt nationalparker och andra besöksintressanta naturområden. Att bygga upp samverkansprocesser kan vara en god grund för lokal utveckling både före, under ett eventuellt nationalparksprojekt och efter att en nationalpark har bildats.

3.5 Konsekvenser

3.5.1 Överensstämmelse med nationella och internationella åtaganden

Nationalparker i delar av Hornslandet, Hornsö och Böda är i linje med och bidrar positivt till riksintresseutpekanden för naturvård och friluftsliv samt i Böda också ett riksintresse för kulturmiljövård. Inom Ekopark Hornslandet finns ett större område som är utpekat som riksintresse för vindproduktion. Det skulle påverkas negativt av att det bildas en nationalpark. Andra riksintressen, såsom sjöfart och fiske, bedöms kunna samexistera i en nationalpark. Även energiproduktion i havsområdena utanför till exempel Hornslandet bedöms kunna samexistera med en nationalpark. Det finns riksintresseutpekanden för totalförsvaret i närheten av, men inte i de tre ekoparkerna. Ett samråd med Försvarsmakten kring deras intressen bör genomföras om det blir aktuellt att starta ett nationalparksprojekt.

Nationalparker i delar av Hornslandet, Hornsö och Böda bedöms bidra till att bevara områden och natur som har erkänd skyddsstatus internationellt. Samtliga tre ekoparker hyser skyddsvärda och hotade arter. Befintliga naturreservat är Natura

[23] Naturvårdsverket (2023) Analys av hinder och möjligheter för hållbar naturturism i formellt skyddade områden. Delredovisning

2000-områden baserat på förekomsten av livsmiljöer enligt EU:s art- och habitatdirektiv.

3.5.2 Kostnader och intäkter för staten

Naturvårdsverket bedömer att nationalparker inom de tre aktuella ekoparkerna kräver stora investeringar i fastigheter, restaurering och iståndsättning samt att det behöver finnas resurser för framtida förvaltning.[24] Det kan också behövas ytterligare inventeringar som underlag för beslut om nationalparken, dess vård och förvaltning vilket även kan belasta Havs- och vattenmyndighetens anslag[25].

Kostnader för markförvärv och framtida fastighetsförvaltning kan påverkas av hur regeringen ser på att delar av Sveaskogs mark kan bli nationalpark. Ett förslag om att ändra miljöbalken så att andra än staten kan vara ägare till fastigheter i nationalparker ska också riksdagen ta ställning till. Naturvårdsverket bedömer dock att kostnader för intrångsersättningar vid skydd av skogsmark är likvärdiga med kostnader för att köpa skogsfastigheter för att bilda en nationalpark.

Även en relativt snäv avgränsning av nationalparker inom delar av ekoparkerna kan kräva restaureringar av natur. I första hand genom att genomföra naturvårdsbränningar och återställa hydrologin, för att restaurera våtmarker, men även andra åtgärder kan behövas på kort sikt för att öka andelen lövträd eller mängden död ved. Restaureringar bör i hög grad ske före nationalparken bildas. I Böda och Hornsö bedöms förvaltningskostnaderna för naturskötsel vara något högre än i Hornslandet eftersom det kan kräva återkommande hävd i form av bete, slåtter eller röjningar för att bevara och utveckla områdenas naturvärden. Därutöver bedöms naturvårdsbränning och andra skötselinsatser vara nödvändiga i alla tre områden.

Kostnaderna för att iordningställa områdena för besökare bedöms vara högst i Hornsö och lägst i Böda utifrån vad som finns idag. I framtida förvaltning bedöms nödvändiga åtgärder vara att hålla anordningar för friluftslivet i gott skick, upprätthålla en grundläggande nivå av service samt erbjuda aktörsamverkan och naturvägledning för att nationalparkerna ska bibehålla sin attraktivitet och fungera som resurs för en växande besöksnäring. Det kommer utgöra en väsentlig del av förvaltningskostnaderna

3.5.3 Kommuner och regioner

En nationalpark bedöms kunna få en positiv effekt på utvecklingen i berörda kommuner genom att den bidrar till att locka besökare till området samt skapar möjligheter för lokala företag att utveckla servicen för besökare till nationalparken. Möjligheterna för lokala aktörer att samverka med förvaltningen och med varandra, bedöms också kunna gynna besöksnäringen och skapa goda förutsättningar för en hållbar utveckling. Vidare bedöms en nationalpark stärka möjligheterna för

[24] Anslagen 1:14 Skydd av värdefull natur och 1:3 Åtgärder för värdefull natur

[25] Anslag 1:11 åtgärder för havs- och vattenmiljö

friluftsliv, rekreation och turism i regionen. Möjligheterna att resa till områdena med allmänna färdmedel kan behöva utvecklas för att det ska komma fler naturturister i alla tre områden. Det kan medföra kostnader för regionen. Regionen kan också behöva bidra till platsutveckling eller liknande.

3.5.4 Rättighetshavare

En nationalpark i delar av ekoparkerna bedöms inte behöva påverka andra markägare än staten och Sveaskog. En nationalpark bedöms inte heller behöva påverka andra rättighetshavare, till exempel rennäringen, fiskerätter, ledningsrätter, servitut eller liknande, men det behöver utredas närmare och kan tas omhand om det initieras ett nationalparksprojekt.

3.5.5 Företag

En nationalpark bedöms i första hand få positiva konsekvenser för företag inom naturturism, besöksnäring, lokal service och transporter. En nationalpark kommer innebära att skogsbruket upphör i de delar som blir nationalpark, till förmån för naturvård och friluftsliv. Normalt påverkar inte en nationalpark andra verksamheter negativt men det behöver utredas vidare om det initieras ett nationalparksprojekt.

3.5.6 Enskilda och hushåll

Investeringar i anordningar, leder, information och tillsyn kan gynna det lokala friluftslivet. Både förvaltning och besöksnäring kan bidra till arbetstillfällen. Andra intressen såsom att jaga, fiska, åka skoter, cykla eller rida bedöms inte påverkas negativt, men bedöms inte heller gynnas jämfört med idag.

En nationalpark kan medföra både negativa och positiva konsekvenser för boende i närområdet som en effekt av att den drar till sig fler besökare till området. En positiv effekt kan vara att allmänna transporter utvecklas, en negativ att det blir trängre på vägarna med sämre framkomlighet. Risken för trafikstörningar bedöms störst i Hornslandet, eftersom det endast finns en väg dit, och i Böda, eftersom det redan idag är mycket trafik under somrarna.

3.6 Alternativa lösningar

Kostnaden för att bilda nya nationalparker behöver vägas mot andra angelägna insatser med samma övergripande mål som genomförs inom ramen för samma anslagsposter, såsom andra former av områdesskydd[26] samt skötsel och restaurering i befintliga nationalparker, naturreservat och Natura 2000-områden.[27]

[26] Anslag 1:14 Skydd av värdefull natur

[27] Anslag 1:3 Åtgärder för värdefull natur

3.6.1 Andra nationalparkskandidater

Naturvårdsverket bedömer att det finns andra nationalparkskandidater än de aktuella ekoparkerna där det kan vara mer kostnadseffektivt att inrätta nya nationalparker. Till exempel runt skyddade områden där staten redan är markägare och där det sedan tidigare har investerats i naturskötsel och en infrastruktur för friluftslivet. Naturvårdsverket anser också att det är effektivt att bilda nya nationalparker där staten har förmåga att bära kostnaderna för framtida naturvård och besökarförvaltning, att det finns lokalt intresse och en samverkan som ger goda förutsättningar för en smidig bildandeprocess samt att det finns intressenter som är villiga att investera i att ta emot nya besökare så att de inom överskådlig framtid bidrar till en lokal och regional utveckling.

3.6.2 Befintliga nationalparker och besöksintressanta naturreservat

Naturvårdsverket bedömer att förvaltningen av befintliga skyddade områden som redan är eller kan bli besöksintressanta behöver prioriteras. De är konkreta exempel på hur skyddade områden kan vara en resurs för att utveckla besöksnäringen och bidra till en lokal utvecklingen. Möjligheterna att främja naturturism och en växande besöksnäring bedöms vara större där än runt nationalparker på nya platser där det både krävs statliga investeringar i mark och infrastruktur för besökare och mer medel för att förvalta de skyddade områdena som helhet.

För att säkerställa att nationalparker vårdas och förvaltas med långsiktighet, i enlighet med de syften för vilka de har bildats, krävs inte bara lokal delaktighet och samverkan under bildandeprocessen. Det krävs också resurser för fortsatt samverkan och en tilltro till att staten har tillräckliga resurser för förvaltningen så att fler besökare kan tas omhand samtidigt som områdets värden bevaras.

3.6.3 Ekoparkernas bidrag till att bevara biologisk mångfald och främja naturturism

Naturvårdsverket bedömer att det kan finnas mer kostnadseffektiva alternativ till hur de fyra ekoparkerna kan bidra till att bevara och utveckla biologisk mångfald, vara en resurs för friluftslivet och bidra till en lokal och regional utveckling.

De fyra ekoparker som pekats ut i regeringens uppdrag är stora oexploaterade naturområden som både innehåller kärnområden med höga naturvärden och stora arealer som skulle kunna restaureras. Det skulle kunna vara ett viktigt bidrag till att Sverige når målsättningar och krav på att återställa natur och förbättra statusen för arter och naturtyper.[28] En höjd ambitionsnivå i naturskötseln och restaureringsarbetet i ekoparkerna bedöms kunna få stor betydelse för naturvårdsarbetet i södra Sverige, där tillståndet för många arter och naturmiljöer är sämre och det är brist på stora sammanhängande naturområden.

[28] Europaparlamentets och rådets förordning om restaurering av natur (EU) 2024/1991

De fyra ekoparkerna har redan idag ett skydd som kan bidra till Sveriges mål om att bevara och återställa biologisk mångfald i landskapet. I sin egenskap av naturvårdsavtal rapporteras delar av områdena som skyddade i internationell rapporteringen. Ett utökat skydd med ett uttalat naturvårdssyfte, till exempel genom större frivilliga avsättningar eller formellt skydd, kan också initieras av Sveaskog, Skogsstyrelsen eller länsstyrelserna om det behövs för att bevara områdenas naturskogar. En utökning av Natura 2000 områdena, så att dessa även omfattar ekoparkernas värdekärnor kan vara motiverat utifrån förekommande naturtyper och arter. Det bedöms också öka möjligheterna för att söka EU medel för restaurering.

Ett uttalat och långsiktigt naturvårdsarbete bedöms också främja möjligheterna att locka besökare och naturturismföretagare till områdena. Oexploaterade naturområden är en god grund för natur-, kultur- och aktivitetsturism. Att det är en och samma markägare underlättar för företagare som behöver be markägaren om tillstånd för att genomföra arrangemang eller bedriva organiserat friluftsliv. [29]

[29] Naturvårdsverket (2022) Arrangemang i naturen.

4. Strategisk handlingsplan

Naturvårdsverket har i uppgift att ta fram och bereda förslag till nya nationalparker.[30] Arbetet innebär på en övergripande nivå tre steg som på olika sätt påverkar möjligheten att föreslå nya nationalparker. Därutöver påverkar förvaltningen av befintliga nationalparker och andra formellt skyddade områden liksom markanvändning i och utvecklingen runt nationalparkskandidaterna i hög grad möjligheterna att ta fram förslag på nya nationalparker.

4.1 Ta fram förslag till nya nationalparker

4.1.1 Urval av nationalparkskandidater

Vilka områden som kan vara aktuella för att föreslås som nya nationalparker bedöms mot övergripande principer för nätverket av svenska nationalparker och områdesspecifika kvalitetskriterier baserat på nationell lagstiftning och internationella kriterier. Bedömningen resulterar i möjliga nationalparkskandidater.

Bedömningsgrunderna för vilka områden som kan vara lämpliga som nationalparker framgår av Nationalparksplan för Sverige. Nationalparksplanen redovisar principer för urvalet, kvalitetskriterier för specifika områden, vilka skäl och motiv det finns för att bilda nationalparker och hur de bidrar till lokal nytta.[31] Bedömningsgrunderna har tillämpats vid bedömningen av ekoparkerna och kan användas för andra områden.

Områdena i nationalparksplanen valdes ut för att de bedömdes vara lämpliga nationalparkskandidater som skulle stärka ett representativt nätverk av nationalparker i Sverige. Aktuell kunskap i nationella karteringar och inverteringar var en viktig utgångspunkt. Sedan 2007 finns det nya nationella kunskapsunderlag om till exempel naturskogar, limniska och marina miljöer som kan ligga till grund för att välja ut ytterligare områden. Bland nationalparkskandidaterna som beskrivs i nationalparksplanen är en dominerande del av arealen skyddad som naturreservat eller ingår i Natura 2000-områden. Naturvårdsverket bedömer att det kommer vara fallet även för nya kandidater.

Naturvårdsverket bedömer att lämpliga nationalparkskandidater kan identifieras och bedömas i det ordinarie arbetet med att skydda områden i Sverige och välkomnar att länsstyrelserna lyfter fram intressanta områden. Det är i första hand

[30] Förordning (2012:989) med instruktion för Naturvårdsverket

[31] Naturvårdsverket (2008) Nationalparksplan för Sverige - Långsiktig plan

länsstyrelserna som har kunskap om områden av nationell eller internationell betydelse för den biologiska mångfalden och var det är motiverat med ett starkt och formellt skydd utifrån nationella strategier och ramverk. [32] Även andra, till exempel kommuner, kan lämna förslag. I de fall andra aktörer föreslår nationalparkskandidater kommer Naturvårdsverket kontakta berörd länsstyrelse för en första bedömning.

4.1.2 Turordning och praktiska prioriteringar

Nationalparksplanen och en uppdaterad lista på nationalparkskandidater är att betrakta som en strategisk handlingsplan, men det är inte en genomförandeplan. När det kan vara aktuellt att starta bredningen av ett nationalparksförslag för ett specifikt område är svår att förutse. Turordningen kommer avgöras av hur förutsättningar runt varje område ser ut i förhållande till vilka resurser Naturvårdsverket och länsstyrelsen kan avsätta för arbetet när det är aktuellt. Eftersom platsspecifika förutsättningar förändras över tid bör de bedömas i nära anslutning till att det kan vara aktuellt att starta upp nya nationalparksprojekt.

Nationalparkskandidater som kommer prioriteras högt för att starta upp nationalparksprojekt är:

- Där det finns naturvärden i gott tillstånd med en hög grad av naturlighet som kan visas upp för besökare. Det vill säga där naturen har fått vara, förvaltats med naturvårdmål eller där tidigare restaureringar har eller kommer att få effekt inom en snar framtid.
- Där kostnaden för bildande, iordningsställande och framtida förvaltning är relativt låg. Till exempel att det finns aktuell kunskap om områdenas värden och nödvändiga åtgärder, grundläggande infrastruktur för besökare och där en framtida nationalparksförvaltning kan prioritera att visa upp naturen för besökare.
- Där det finns ett lokalt stöd för att det bildas en nationalpark i området så att parken kan bidra till landsbygdsutvecklingen.

Naturvårdsverket bedömer att aktuell kunskap om viktiga förutsättningar för olika nationalparkskandidater bör kunna finnas hos länsstyrelserna.[33] Detta mot bakgrund av att områdena i hög grad redan omfattas av formellt skydd och/eller har betydelse för naturvården och friluftslivet i regionen och därmed ingår i ordinarie arbete med skydd och förvaltning av värdefull natur.

4.1.3 Beredning av förslag för nya nationalparker

Arbetet med att ta fram ett förslag till en ny nationalpark bedrivs i projektform. Ett nationalparksprojekt kan initieras av Naturvårdsverket baserat på en översyn av

[32] Till exempel Natura 2000, Nationell strategi för formellt skydd av skog, Nationell strategi för skydd av sjö- och vattendragsmiljöer med höga natur- och kulturvärden, Ramverk för marint områdesskydd mm

[33] Såsom kunskap om markägande, vilka naturvärden som finns och deras status, förekomst av anordningar för friluftslivet och deras skick, behov av nödvändig skötsel eller restaureringar mm

turordning och prioritet mellan möjliga kandidater, eller initieras av någon annan som ber Naturvårdsverket att starta upp arbetet.

Före Naturvårdsverket tar beslut om att starta upp ett nationalparksprojekt görs en sammanställning av förutsättningarna för att komma fram med ett förslag som kan lämnas över till regeringen. Vilka frågor som är aktuella och vilka nyckelaktörer [34], som finns på platsen kartläggs. Naturvårdsverket gör även en bedömning av möjligheterna att finansiera arbetet. [35] Det görs också en bedömning av möjligheterna att nå den nationella, regionala och lokala samsyn som krävs för att det ska kunna läggas fram ett förslag till regering och riksdag om en framtida nationalpark. Arbetet bedrivs genom inledande samråd med berörda myndigheter, region och kommuner. Baserat på utfallet tar Naturvårdsverket beslut om att starta ett nationalparksprojekt eller inte. Bedöms förutsättningarna för att ta fram ett förslag till en ny nationalpark inom rimlig tid och budget vara dåliga kommer det inte startas ett projekt runt det specifika området. Hur nationella intressen påverkas samt hur kommunen ställer sig till nationalparken och bedömer att den kan påverka landsbygdsutvecklingen är avgörande för beslutet. Inom renskötselområdet är även berörda samebyars och Sametingets inställning avgörande för Naturvårdsverkets eventuella beslut om att inleda ett projekt.

Nationalparksprojekt startas först om viktiga frågor om nationalparkens utformning bedöms kunna tas omhand i projektet inom planerade tids- och budgetramar. Med utformningen avses kontakter med markägare för att komma fram till vilken mark som kan ingå, vad nationalparken ska heta, var besökare ska välkomnas samt vilka regler och vilken skötsel som är nödvändig för att området ska bevaras. Beslutet om att starta upp arbetet behövs för att Naturvårdsverket ska kunna motivera investeringar i området såsom markförvärv och iordningställande av besökaranordningar men också för att andra ska vara villiga att investera tid och engagemang i frågan.

För att öka takten i nationalparksbildandet kommer nationalparkskandidater som bedöms tids- och kostnadseffektiva, till exempel där staten redan har investerat i mark, restaureringar, förvaltning eller anordningar, eller där det saknas större intressekonflikter, prioriteras. Projekt kring platsutveckling eller lokal utveckling kan ske parallellt, före eller efter projektet startar. Detta ligger normalt inom kommunens ansvar med stöd av region och medel från Tillväxtverket.

[34] Till exempel de vars intressen kan påverkas och de som kan bidra till och delta i att arbeta fram utformning av nationalparken

[35] Till exempel markåtkomst, inventeringar, iståndsättning, dialog och samverkan samt framtida förvaltning

4.2 Ökad samverkan en grund för nationalparksarbetet

4.2.1 Befintliga nationalparker

En positiv inställning till nya nationalparker skapas då befintliga nationalparker uppfattas som en resurs för lokalsamhället och att de bidrar till en hållbar landsbygdsutveckling. Naturvårdsverket bedömer att det behövs mer resurser för att förvalta nationalparker och andra välbesökta skyddade naturområden. Det behövs både för att de ska fungera som lyckade exempel och för att nya nationalparker inte ska leda till att resurserna för att förvalta befintliga områden minskar så att landsbygdsutvecklingen runt dessa påverkas negativt.[36]

Att berörda kommuner är positivt inställda till en nationalpark är en förutsättning för att Naturvårdsverket ska kunna ta fram förslag om nya nationalparker till regeringen. Välbesökta nationalparker har stor betydelse för inställningen till naturskydd genom att de konkret visar hur skyddade områden med ett stort antal besökare på ett hållbart sätt kan bibehålla och utveckla sin attraktivitet som besöksmål.

Det krävs resurser för att kunna ta omhand besökare och ge dem en positiv upplevelse av besöket. I områden med ett stort antal besökare är det viktigt att kunna upprätthålla en tillräcklig servicenivå och kunna utveckla och hålla anordningar för friluftslivet i gott skick. Det är också viktigt att förvaltaren arbetar aktivt med bland annat information, zonering och kanalisering samt att den aktörssamverkan som används runt Sveriges nationalparker bidrar till att besöksnäringen utvecklas hållbart. Aktörssamverkan uppskattas också av företagarna där den finns för att den bidrar till ett nätverk för samarbete kring paketerade erbjudanden mot besökarna.[37]

4.2.2 Lokala handlingsplaner för nationalparkskandidater

Inrättandet av nationalparker förutsätter att det finns ett samförstånd mellan nationella, regionala och lokala intressen vilket ställer krav på samverkan före likväl som under beredning och beslut. Områden som senare skulle kunna bli nationalpark har höga naturvärden och är i många fall redan idag besöksintressanta. En lokal handlingsplan, som på en övergripande nivå tydliggör den strategiska inriktningen för områdets bevarade bedöms förbättra möjligheterna för att området senare ska kunna föreslås som nationalpark.

Handlingsplanen bör fokusera på prioriterade bevarandevärden i landskapet. Naturvårdsverket bedömer att länsstyrelserna kan ta initiativ till samrådsprocesser

[36] Naturvårdsverket (2023) Analys av hinder och möjligheter för hållbar naturturism i formellt skyddade områden. Delredovisning

[37] Naturvårdsverket (2023) Analys av hinder och möjligheter för hållbar naturturism i formellt skyddade områden. Delredovisning

kring områdenas bevarande och utveckling inom det ordinarie skyddsarbetet och inom ramarna för ordinarie samverkan med kommuner, region och andra parter i det aktuella landskapsavsnittet. Underlag för strategisk planering av markanvändningen finns inom en rad olika sektorer och planer som upprättas i olika sammanhang. Många av grundparametrarna överlappar varandra och genom att använda de olika underlagen på ett mer samlat sätt, tillsammans med de olika aktörerna kan utformningen av handlingsplaner bli ett stöd för olika avvägningar om skydd, förvaltning och brukande likväl som för friluftsliv, naturturism och lokal utveckling.

Målet med handlingsplanerna bör vara att samordna insatser för att bevara prioriterade naturvärden samt bibehålla eller utveckla tillståndet för arter och naturtyper i ett sammanhängande område. Handlingsplanerna bör leda till att det finns aktuell kunskap om tillståndet i naturen och att nödvändiga åtgärder för att bibehålla eller förbättra tillståndet genomförs. Markägarinitiativ till formellt skydd, frivilliga avsättningar, naturvårdande skötsel och restaureringar bör kunna utgöra en viktig del som komplement till förvaltningen av formellt skyddade områden. Om områden med omistliga naturvärden ur ett nationellt perspektiv riskerar att gå förlorade, bör andra skyddsinstrument övervägas före det blir aktuellt att starta ett nationalparksprojekt.

Runt besöksintressanta områden där det finns ett lokalt intresse för att främja en besöksnäring genom naturturism och/eller en mer aktivitetsbaserad turism finns goda möjligheter att samverka inom ramen för platsutveckling. Naturvårdsverket bedömer att kommuner och regioner kan initiera samverkansprocesser mellan företag, föreningar, och lokalbefolkningen inom ramen för arbetet med en hållbar lokal och regional utveckling. Ett projekt kring platsutveckling kan utforska hur området ska ta emot fler besökare, vilka besökare platsen kan attrahera och hur besökarna kan tas omhand. Ett arbete med platsutveckling kan också vara en bra grund för att utforska den lokala inställningen till en nationalpark. Företag och kommuner kan söka medel från regionala utvecklingsfonder och Tillväxtverket för att utveckla besöksnäringen och göra en plats känd.[38] Länsstyrelsen bidrar genom att det finns en aktiv förvaltning av anordningar och information till besökare i formellt skyddade områden. En grundläggande förutsättning för att få fler besökare till nationalparker såväl som andra naturområden är att det går att resa kollektivt till platsen och möjlighet att finna logi och mat.

[38] Om våra olika stöd - Tillväxtverket

5. Källförteckning

Havs och vattenmyndigheten 2021. Nätverk av marina skyddade områden i Sverige: Ramverk och metod för utformning och förvaltning. Rapport 2021:12

Havs- och vattenmyndigheten 2022. Nationell strategi för skydd av sjö- och vattendragsmiljöer med höga natur- och kulturvärden. Rapport 2021:21

Naturvårdsverket 2007. Myrskyddsplan för Sverige: Huvudrapport över revidering 2006. ISBN: 91-620-5667-0

Naturvårdsverket 2008. Nationalparksplan för Sverige- Långsiktig plan ISBN 978-91-620-1269-4

Naturvårdsverket 2009. Våtmarksinventeringen – resultat från 25 års inventeringar ISBN 978-91-620-5925-5

Naturvårdsverket 2015. Nationalparksplan för Sverige – Genomförande 2015–2020 ISBN 978-91-620-6677-2

Naturvårdsverket 2022. Arrangemang i naturen. Info-serien 8894.

Naturvårdsverket 2023. Analys av hinder och möjligheter för hållbar naturturism i formellt skyddade områden. Delredovisning NV-06272-22

Naturvårdsverket 2024. Nationell strategi för formellt skydd av skog. Rapport 7168

Regeringsbeslut 2022. Öka takten i arbetet med nationalparker och främja naturturism i nationalparker och andra skyddade områden. M2022/01239

Bilaga 1 Hornslandet

ALLMÄNNA UPPGIFTER

Hornslandet är en halvö på Jungfrukusten, på gränsen mellan skärgården i söder och den mer öppna kuststräckan i norr. Det låglänta landskapet har präglats av landhöjningen. Havets vågor har skapat speciella naturmiljöer där en värmeälskande insektsfauna hittar livsutrymme i magra tallskogar och utmed ständerna. Havet påverkar det lokala klimatet med soliga och torra somrar. Halvön erbjuder milslånga vandringar utmed oexploaterade stränder med vidsträckta vyer över Bottenhavet, en spännande kulturhistoria med fiskelägen samt en småskalig besöksnäring som är starkt knuten till det kustnära läget.

Läge:	Halvö i södra delen av norrlandskusten drygt 2 mil från Hudiksvall.
Län:	Gävleborgs län
Kommun:	Hudiksvalls kommun
Gränser:	Enligt bifogad karta (figur 1)
Areal:	cirka 9 100 hektar varav 7 300 hektar land och 1 800 hektar vatten (framför allt hav)
Naturgeografisk region:	Sydlig borealt skogslandskap Vågig bergkullslätt i nationalparksplanen
Maringeografisk region:	Bottenhavet
Naturreservat:	Fem Naturreservat[39] ca 1000 hektar, varav 680 ha land och 320 hektar vatten
Natura 2000-område:	Naturreservaten är också Natura 2000 områden (SCI)
Förvaltare	Länsstyrelsen förvaltar naturreservaten Sveaskog förvaltar ekoparken
Fastighetsägare:	Sveaskog (både ekoparken och befintliga naturreservat)
Riksintressen:	Miljöbalken 3 kapitel: friluftsliv, naturvård, kulturmiljövård, yrkesfiske, energiproduktion
Miljöbalken 4 kapitel:	Natura 2000

[39] Norra Hornslandet (111 ha), Kuggörarnas domänreservat (51 hektar), Klibbalsreservatet (43 hektar), Lövsalen (201 hektar), Hölick (598 hektar)

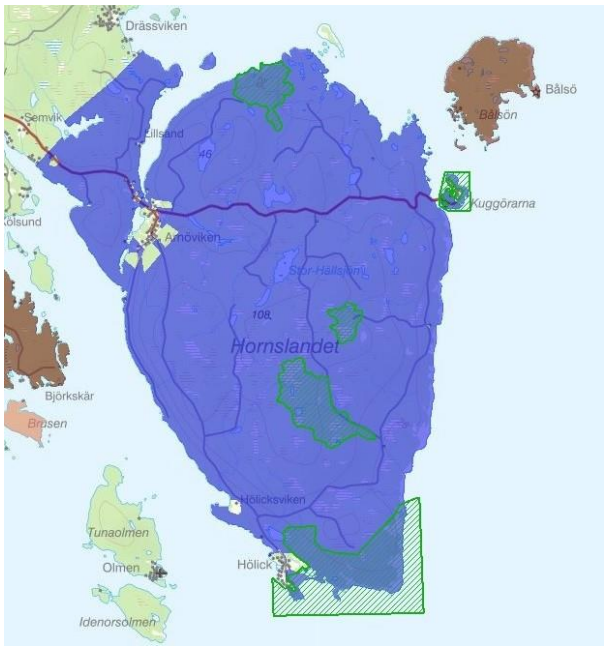

Figur 1 Karta över Sveaskogs innehav på Hornslandet (blålila) som omfattar både ekoparken och befintliga naturreservat.

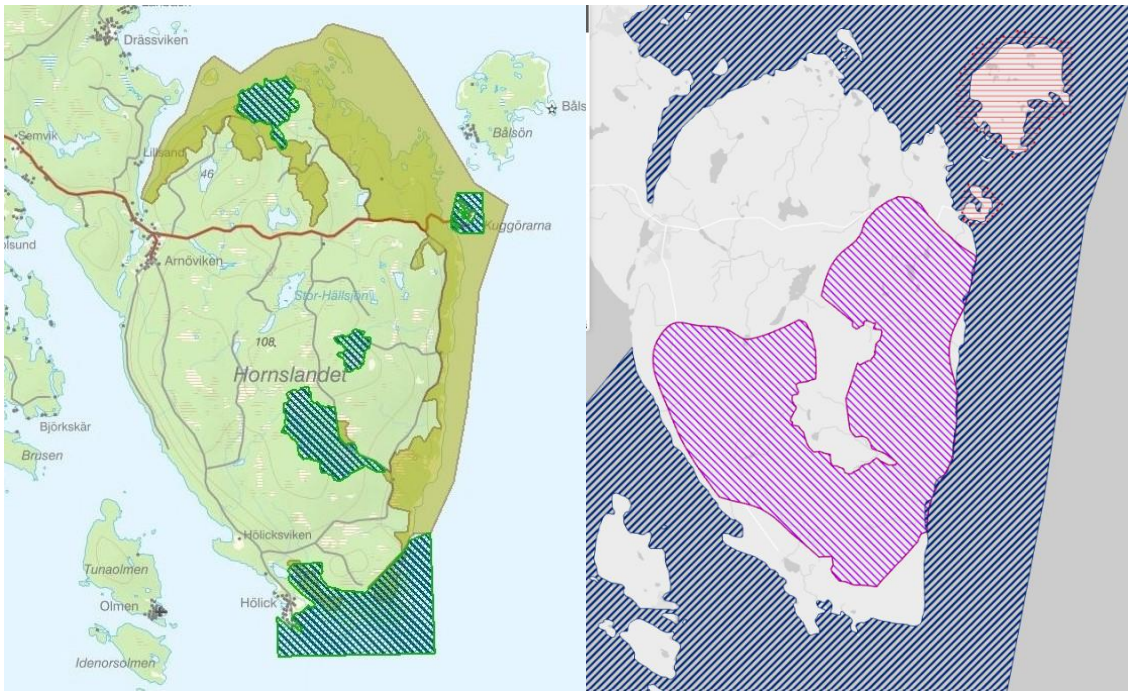

Figur 2 Kartan till vänster visar ett område utmed östra kusten (gulgrönt) som identifierades i karteringen av skyddsvärda statliga skogar som ett sammansatt ekosystem med hög grad av naturlighet 40 Natura 2000 områdena (blårandiga) är utpekade enligt Art- och habitatdirektivet och domineras av västlig taiga. Hela Hornsö är utpekat som riksintresse för naturvård och friluftsliv. Till höger visas andra riksintressen i området. Riksintresset för energiproduktion (rosa) kommer behöva vägas mot riksintressena för naturvård och friluftsliv. Riksintresse för yrkesfiske (blårandigt) bör kunna samexistera med en eventuell nationalpark.

[40] Naturvårdsverket 2004. Skyddsvärda statliga skogar och urskogsartade skogar. Rapport 5339.

NATURFÖRHÅLLANDEN

Naturtyperna präglas av landhöjningsprocessen som skapat speciella betingelser med magra och tunna jordar som svallats av havets vågor. Hällmarker, klapperstensfält och strandvallar av grusigt och sandigt material täcker stora delar av Hornslandet. Skogen har formats av återkommande skogsbränder. De högsta naturvärdena är knutna till gamla brandpåverkade tallskogar och stränderna.

På Hornslandet växer den äldsta kända och daterade tallen i Sverige, ett träd som är något äldre än 770 år. Här finns också några extremt sällsynta arter som är knutna till tallskogsmiljöer som jättepraktbagge, tallbarkbrunbagge, kolticka och ladparasitspik. Förutom dessa riktigt exklusiva arterna finns ett stort antal övriga tallskogsarter som är ovanliga och hotade. Förutom tallskogen finns äldre lövskogsbestånd som uppkommit efter skogsbranden 1888 och nu är i 130 årsåldern. I de flesta fallen är dessa relativt orörda och har i många fall utvecklat höga naturvärden med gott om död ved.

Stränderna utgörs av sten- och blockstränder, klippstränder och sandstränder samt sällsynt finsedimentstränder. Sten- och blockstränder är den strandtyp med störst utbredning. Variationen är stor med allt från riktigt stora block till mindre sten och sandinslag. Klapperstensfält sträcker sig ofta långt upp från den nuvarande stranden som minnen från tidigare havsnivåer. Både stränderna och klapperstensstensfälten har höga naturvärden kopplade till vedlevande skalbaggar. De största förekomsterna av sandstränder finns på södra Hornslandet runt Hölick där ett sanddynsystem har utvecklats. Sandområdena utgör en mycket skyddsvärd biotop som erbjuder livsrum för bland annat värmeälskande insekter. I området har bland annat ca 110 olika arter av gaddsteklar noterats. De närboendes och besökares tramp är betydelsefullt för att hålla sandblottorna öppna.

Utmed Hornlandets stränder rör sig många fåglar under höst- och vårflytt. Stränderna är även betydelsefulla för häckande sjöfåglar såsom svärta och tärnor.

Ett flertal olika myrtyper finns representerade i området: svagt välvda mossar, topogena kärr, soligena kärr, strängflarkkärr och källor med tillhörande kärr. Det stora flertalet utgörs av vitmossdominerade topogena fattigkärr samt svagt välvda mossar, men intermediära inslag i kärren är inte ovanligt och det finns några rikkärr. Det är framför allt de större myrarna som har högre naturvärden. Under de senaste åren har flertalet av de diken som finns i en del av myrarna pluggats igen och myrarna har därigenom återfått en naturlig hydrologi.

I området finns ett flertal mindre bäckar varav en är utpekad som ett så kallat nationellt värdefullt vattendrag. Öring, ofta i höga tätheter, har konstaterats vid elfisken. Andra fiskarter som noterats är bland annat stensimpa, abborre, bäcknejonöga, lake och gädda. De våtmarksrestaureringsåtgärder som vidtagits och flera biotopvårdande åtgärder i vattendragen under senare tid har varit gynnsamma för vattendragen. Sjöarnas naturvärden är dåligt dokumenterade och uppgifterna därmed knapphändiga. Sveaskog planterar idag ut regnbåge och röding i sjöarna Vågen, Mörtsjön, Sydbosjön och Stor-Hällsjön. Tidigare har flera andra sjöar varit föremål för utplantering.

Det finns några kända förekomster av främmande trädslag (contorta och bergtall) som bör avvecklas.

Figur 3 Länsstyrelsens naturvärdesbedömning (funktionsindelning) av landarealen i Hornslandet.

FRILUFTSLIV OCH BESÖKARE

Hornslandet är ett av de absolut viktigaste områdena för friluftsliv och naturupplevelser utefter Bottenhavskusten.[41] Området är välbesökt av både turister och närboende. Populära besöksmål är Sveriges äldsta tall, urbergsgrottorna, sandstränderna, fiskelägen, de vida klapperstensfälten, gravfält, labyrinter och utsiktsplatser med fri sikt mot obruten horisont. Längs

[41] Naturvårdsverket 1987. Kust- och skärgårdsområden i Sverige, bevarandestrategi. Rapport nr 5116.2.

de markerade vandringslederna finns möjlighet till kortare eller längre turer i både mer ensliga delar och i områden med fler besökare och besöksanordningar. Hornslandet är förhållandevis oexploaterat och den obebyggda kusten erbjuder milslånga vandringar utmed havet och stränderna är en utmärk plats för fågelskådning med chans att träffa på arter som taigasångare, videparv och islommar under höst- och vårflytt.

Bland de kulturhistoriska platserna är de mest välbesökta platserna Kuggörens- och Hölicks fiskeläge, stora gravfältet och labyrinten på Kuggörarna och tomtningar och stensträngar på Hornslandsudde. Människor har befunnit sig i Hornslandet sedan förhistorisk tid. Totalt finns över 150 registrerade lämningar som kan delas in i fem områden; förhistoriska gravar, fäbodar och torp, havet och skogen, fiske och fiskelägen samt samer, säljakt och fiske.

INTRESSENTER OCH VERKSAMHETER

Flera aktiva entreprenörer och företag har idag verksamhet på och kring Hornslandet. Det finns restauranger, små närbutiker och övernattningsmöjligheter i olika former, från tältning till lyxiga stugor. Dessutom anordnar företag och föreningar olika friluftslivsaktiviteter.

En nationalpark på Hornslandet kommer enligt Region Gävleborg att vara positivt för näringsidkare i området. Länsstyrelsen ser stora möjligheter till ett utökat aktivitetsutbud då hela Hornslandet kan ha en sammanhållen besöksstrategi. I dagsläget ser Länsstyrelsen två tänkbara entréområden som skulle fungera väl som port till nationalparken med ett kluster av besöksintressanta platser i närområdet.

Länsstyrelsen identifierar två problemområden för en nationalpark på Hornslandet. Det första rör möjligheten till etablering av vindkraftsparker som kan förändra själva landskapsbilden och därmed påverka den fria och vidsträckta utsikten mot havet. Det andra potentiella hindret är risken för exploatering och byggande av permanentbostäder, vilket skulle kunna begränsa det naturliga och fria friluftslivet som området erbjuder idag. Dessa två faktorer bedöms kunna få stor påverkan av upplevelsevärdena i området.

Området är vinterbetesland för rennäringen. Det används inte varje år men dess betydelse för vinterbete skulle kunna öka i takt med att vinterbeten i andra delar av Sverige påverkas negativt av klimatförändringar eller av konkurrensen om mark från andra verksamheter. Att det är en halvö är attraktivt för rennäringen då det är relativt enkelt att skärma av renhjorden inom området.

Det finns flera skoterleder genom området som förvaltas av Huddiktsvalls skoterklubb. Om vinterturismen ökar i området finns potentiellt en konflikt mellan terrängkörning, skidåkning/vandring och rennäring.

Jakt bedrivs idag och länsstyrelsen bedömer att det finns goda förutsättningar för att det ska kunna fortsätta utan större förändringar. I flera av områdets sjöar har man planterat in fisk som grund för en fisketurism. Det är inte särskilt attraktivt att ha i en nationalpark men behöver inte vara ett hinder.

SAMMANFATTNING

Hornslandet (naturreservat och ekopark) omfattar drygt 9 000 hektar. Knappt 60 % av landarealen utgörs av värdekärnor, 30 % är arronderingsmarker med hyggen eller yngre skogar och drygt 10 % är utvecklingsmarker.

Naturvårdsverket delar inte länsstyrelsens bedömning att hela Hornslandet skulle kunna föreslås som nationalpark. Ett område utmed norra, östra och södra kusten är ett mer sammanhängande område med en hög koncentration av värdefull och mer orört ekosystem som kan vara lämpligt som nationalpark. Det omfattar området som identifierades i statsskogsinventeringen tillsammans med befintliga naturreservat, angränsande värdekärnor och en mindre areal utvecklingsmarker. De högsta värdena är knutna till brandpräglade naturskogar och stränder. Naturvårdsbränning är den viktigaste skogliga skötseln och den viktigaste restaureringsåtgärden. Det är motiverat att närmare undersöka de marina värdena utmed kusten.

Den mer än två mil långa vandringen utmed kusten ger goda förutsättningar för besökare att uppleva ett landskap med en hög grad av naturlighet och vida vyer över havet. Grottor, sanddynor, klapperstensfält och Sveriges äldsta tall kan väcka intresse för att lära sig mer om landskapets utveckling och områdets naturvärden. Områdets fiskelägen är besöksmål idag som kan väcka intresse för det marina landskapet under ytan och dess betydelse för det kustnära fisket.

Riksintresseutpekandet för vindbruk på Hornslandet behöver vägas mot intresseutpekanden för naturvård och friluftsliv. En vindkraftspark, så nära en framtida nationalpark skulle inte vara i linje med nationalparkernas syfte att välkomna besökare till ett landskap med hög grad av naturlighet. Naturvårdsverket delar dock inte länsstyrelsens bedömning att en nationalpark utmed kusten hindrar all exploatering av vindkraft till havs, även om den skulle kunna ses från nationalparken. Intresseutpekanden av kulturmiljövärden och fiske bedöms vara i linje med en framtida nationalpark.

Intresset från både kommunen och regionen att utveckla naturturism, både i området och generellt, bedöms som mycket positivt. Det är också positivt att det i området redan idag finns en småskalig besöksnäring och infrastruktur för friluftslivet.

Naturvårdsverket bedömer att det inte finns några påtagliga konflikter mellan befintliga verksamheter och en eventuell framtida nationalpark. Möjligheterna att utforma en nationalpark som tar hänsyn till olika intressen bedöms som goda.

Bilaga 2 Halle- och Hunneberg

De två platåbergen Halle- och Hunneberg reser sig dramatiskt ur slättlandskapet där Västgötaslätten möter Vänern. Bergen skiljs åt genom en djup och smal förkastningsspricka. Halleberg ligger norr om dalgången och Hunneberg söder därom. Öster och väster om bergen breder stora slättbygder med jordbrukslandskap ut sig. Söder om Hunneberg finns ett mer varierat och småbrutet landskap, där jordbruksmarken bryts upp av skogar och byar. Den särpräglade geologin skapar förutsättningar för en varierande flora och en artrik fauna. Bergen erbjuder en spännande kultur- och industrihistoria samt ett aktivt friluftsliv som präglas av närheten till flera mindre samhällen och större tätorter.

ALLMÄNNA UPPGIFTER

Läge:	Platåberg i södra delen av Vänern omkring 1 mil öster om Vänersborg.
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Trollhättan, Vänersborg och Grästorp kommuner
Gränser:	Se karta (figur x)
Areal:	cirka 7 200 hektar varav 7 050 hektar land och 140 hektar vatten
Naturgeografisk region:	Vänerslätterna
Naturreservat:	Hela området har ett formellt skydd av fyra naturreservat[42] på ca 1650 hektar (landareal) och två naturvårdsområden[43] på drygt 5 500 hektar varav knappt 5 300 hektar land och 140 hektar vatten.
Natura 2000-område:	Halle- och Hunnerbergs branter SCI/SPA (856 hektar inom naturreservatet) Öjemossarna SCI/SPA (samma som naturreservatet)
Internatinellt	Ingår i platåbergens GeoPark, utmärkelse från UNESCO
Förvaltare	Sveaskog förvaltar både ekoparken och naturreservaten.

[42] Halle- och Hunnebergs rasbranter (1 240 hektar), Öjemossarna (två NR om totalt 380 hektar), Grinnsjö domänreservat NR (38 hektar)

[43] Halle- och Hunnerbergs platåer (två naturvårdsområden om totalt 5 520 hektar)

Fastighetsägare:	Sveaskog och Naturvårdsverket. I Halle- Hunnebergs rasbranter ägs delar även av andra såsom kommuner och privatpersoner.
Riksintressen:	Miljöbalken 3 kapitel: friluftsliv, naturvård, kulturmiljövård, totalförsvaret
Miljöbalken 4 kapitel:	Rörligt friluftsliv och Natura 2000

Figur 1 Karta över Sveaskogs (blålila) och naturvårdsverkets (ljusgrönt) innehav på Halle respektive Hunneberg. Hela området är skyddat som naturreservat och naturvårdsområden (grönrandigt). Sveaskog förvaltar hela området.

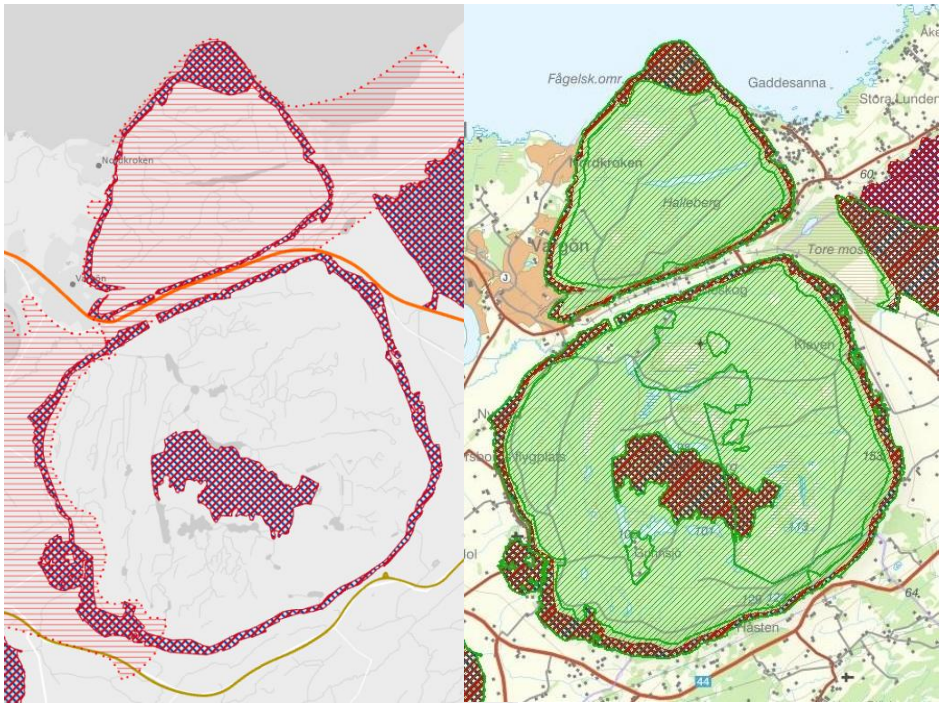

Figur 2 Kartorna visar Natura 2000 områden (blå-röda rutiga) som är utpekade både för art- och habitatdirektivet och fågeldirektivet och riksintresse för naturvården. Kartan till vänster visar de delar som är riksintresse för kulturmiljövård (rödrandigt). Bergen är i sin helhet utpekade för naturvård och friluftsliv, ingår i ett större riksintresseområde för totalförsvaret avseende närliggande flygfält och område med och rörligt friluftsliv enligt 4 kapitlet (visas inte på kartan).

NATURFÖRHÅLLANDEN

Platåbergen har ett översta skikt med hård diabas som skyddar de underliggande lagren av mjukare sedimentära bergarter så som alunskiffer och sandsten från erosion. Runt bergens kanter finns mer eller mindre tydligt utvecklade stup som på vissa ställen kan vara uppemot 50 m höga. Nedanför stupen finns rasbranter med olika grovt material. I delar av rasbranterna är jordmånen mycket mager och nästan helt fri från vegetation medan andra delar täcks av lummiga ädellövskogar eller högvuxna granskogar. Platåerna är genomgående platta och domineras av mager barrskog, fattigmyrar, sjöar och små partier med ängs- och betesmark i anslutning till äldre tiders torpställen.

De högsta naturvärdena på bergen finns inom de befintliga naturreservaten. Större delen av dessa är också Natura 2000-område med trädklädd betesmark, näringsrik ekskog, ädellövskog i branter samt arter som grön sköldmossa, läderbagge och smalgrynsnäcka. Hallesnipen, den nordliga udden som sticker ut i Vänerns, är bevuxen med urskogsartad gammal barrskog och ekhedar. Söder om denna ligger Ovandalen, en djup spricka i diabashättan med högvuxen ädellövskog med en rik örtflora och en grannaturskog som ger ravinen ett trolskt intryck. Öjemossarna på Hunneberg har en mosaik av skogs- och myrmark. Här finns bitvis mycket gamla tallar (mellan 200 och 300 år) och granar (mellan 150 och 200 år) vilka i första hand är bundna till fastmarksholmarna. Fågelfaunan är rik och varierad i hela området med både inslag av mer nordliga arter än vad som annars förekommer i landskapet såsom tretåig hackspett samt slag- och pärluggla. Därutöver finns en stor mängd hotade eller krävande arter så som pilgrimsfalk, tjäder, orre, järpe,

bivråk, fiskgjuse, berguv, spillkråka, nötkråka och mindre flugsnappare. Det krävs återkommande åtgärder för att bibehålla de naturvärden som finns idag i områdets ädellövskogar, hävdade marker i anslutning till torpen och några artspecifika insatser för områdets hotade arter (svamp-, moss-, och lavflora liksom kärlväxter och fåglar).

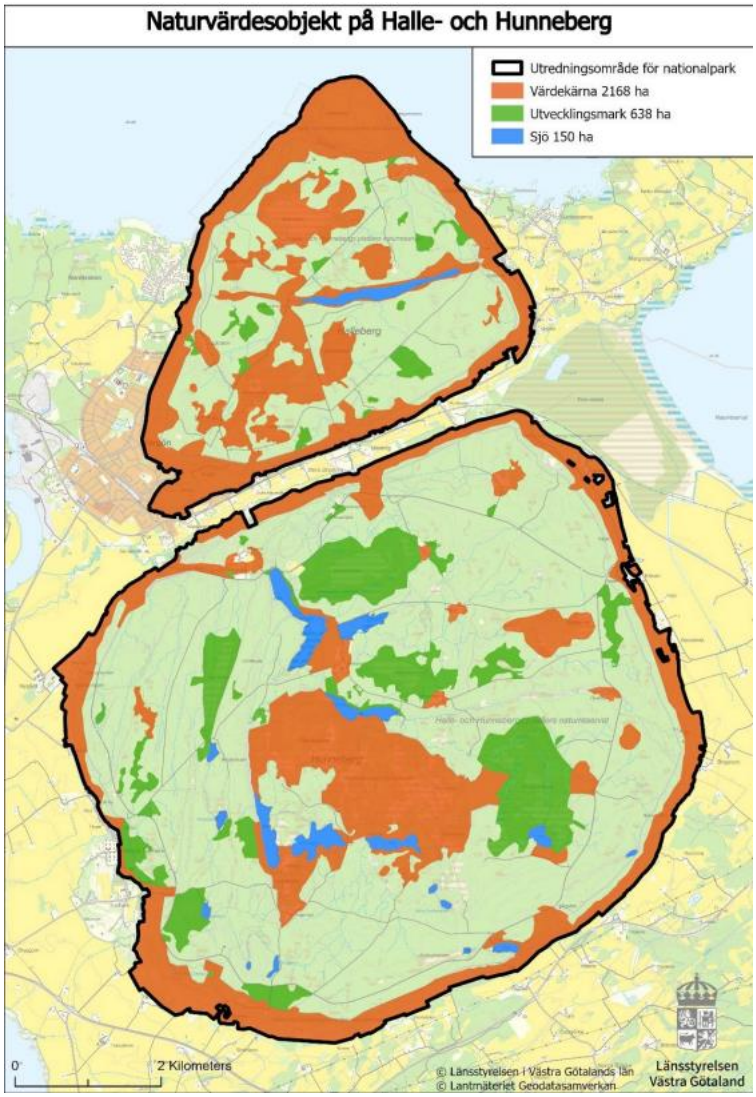

Figur 3 Länsstyrelsens naturvärdesbedömning (funktionsindelning) av landarealen i Halle- och Hunneberg.

Utanför naturreservaten, på platån är naturen sedan lång tid påverkad av skogsbruk och större delen hyser inga eller mycket ringa naturvärden. Det finns mindre områden med höga naturvärden, fram för allt i form av betes- och ängsmarker i anslutning till tidigare torpställen och i äldre brukad skog med hög beståndsålder. Det finns också några större men delvis dikade fattigmyrar som har betydelse för fågellivet. För att utveckla värdena i barrskogen kan man låta skogen stå eller avverka och satsa på lövskog. Aktiva åtgärder såsom restaurering av våtmarkerna, säkerställande av områdets skyddsvärda träd inklusive efterträdare och åtgärder för öka lövandelen skulle bidra till att tillstånden förbättras. Sveaskog och länsstyrelsen har planer på våtmarksrestaurering, men för att naturvärdena på

platåerna ska utvecklas till ett mer naturligt tillstånd krävs framför allt passiv restaurering under lång tid.

FRILUFTSLIV OCH BESÖKARE

Halle- och Hunneberg är ett välbesökt och omtyckt besöksmål för såväl boende i kommunerna som för mer långväga gäster. Det går att ta sig till bergen med buss som ansluter till tågtrafiken. Med bil går Hunneberg att nå via grusvägar från flera olika håll, medan Halleberg enbart kan nås via en grusväg.

De bägge bergen erbjuder många sevärdheter, flera olika aktiviteter och en välutbyggd infrastruktur för friluftslivet. Områdena med högst naturvärden saknar i många fall lämpliga vandringleder och anläggningar, framför allt på grund av att svåra terrängförhållanden (i branterna). Flera av dessa har också pekats ut som störningskänsliga, framför allt på grund av att de är brunst- och reproduktionsplatser för större däggdjur (till exempel kronhjort och älg) eller utgör lämpliga häckplatser för störningskänsliga fåglar (till exempel pilgrimsfalk och berguv).

Bergagårdens friluftsområde med Kungajaktmuseet Älgens berg är den mest besökta platsen på bergen. Det är populärt att gå runt områdets sjöar eller ut till någon av områdets utsiktspunkter som erbjuder spektakulära vyer över Vänern och omgivande landskap. Till sevärdheterna hör Hallesnipen, Byklevsfallet och Älvutsikten, liksom forn- och kulturlämningar som Hallebergs fornborg, gamla torpmiljöer och spår efter skiffer- och kalkbrytning i form av grottor.

INTRESSENTER OCH VERKSAMHETER

Ett stort antal aktörer är verksamma inom jakt, friluftsliv och turism på bergen. Vid Bergagården finns motionsspår, orienteringskubb, naturskola och ett museum med en permanent utställning om bergens djurliv, geologi, kulturhistoria och kungajakt samt en ekoparksutställning.

Jakten har varit i kunglig ägo sedan 1351 då bergen utsågs till kunglig djurgård. År 1885 införde Oscar II den traditionella kungajakten och idag är bergen en värdplats för den kungliga älgjakten. Utöver den kungliga jakten finns två lokala jaktlag som bedriver jakt på Halle- respektive Hunneberg.

Sveaskog har lokal förvaltning och tillsynsmän i området. Länsstyrelsen bedömer att samverkan mellan aktörerna på bergen och Sveaskog, som förvaltar både ekoparken och naturreservaten, över lag fungerar bra. Det finns förhoppningar hos flera aktörer om att en nationalpark skulle kunna medföra en satsning på naturvården i området men också en utbredd skepsis mot vad en nationalpark skulle bidra med för att utveckla friluftslivet eller turismen i området. Flera aktörer är oroliga för att ett ökat besöksantal i och med en nationalpark skulle kunna innebära ett ohållbart tryck på en redan hårt pressad natur. Det finns också en oro för att en nationalpark skulle innebära hinder för att fortsatt bedriva pågående verksamhet och/eller begränsa möjligheterna till framtida utveckling. Även markägarfrågan är av särskild vikt för några aktörer då de äger fastigheter eller

byggnader som kan komma att vara centrala för nationalparkens besöksverksamhet.

Det förekommer en del konflikter förknippat med att det är många intressen som samsas på bergen såsom att nyttjandet av vissa leder kan leda till motsättningar mellan vandrare, cyklister och ryttare liksom delade meningar kring skötseln utefter vissa vandringsleder med mera. Hur viltstammarna på bergen bör förvaltas och hur det blir med jakten i en nationalpark är en fråga som lyfts av flera aktörer ur olika perspektiv.

I branterna finns många privata markägare som redan idag påverkas av att skyddet av skogen inom de befintliga naturreservaten behöver stärkas, en potentiell nationalpark skapar en otydlighet kring frivilligheten i detta arbete.

Både länsstyrelsen och de som är verksamma på bergen bedömer att en eventuell nationalpark borde omfatta de bägge bergen i sin helhet eftersom de är sammanhängande såväl geologiskt, biologiskt, kulturellt och besöksmässigt.

Länsstyrelsen är tveksam till att en nationalpark på Halle- och Hunneberg är det mest ändamålsenliga sättet att bevara och utveckla natur- och friluftslivsvärdena i området. Ett mer kostnadseffektivt naturvårdsarbete kan vara att arbeta med högre ambitioner när det gäller naturvårdsavsättningar och restaurering inom den nuvarande ekoparken, eventuellt i kombination med utökad och reviderad reservatsbildning av särskilt värdefulla delar av bergen.

SAMMANFATTNING

Halle- och Hunneberg omfattar drygt 7 000 hektar. Hela arealen har ett formellt skydd som naturreservat och naturvårdsområde. Endast 30 % av arealen är värdekärna med höga naturvärden och ytterligare omkring 9 % av arealen är utvecklingsmarker som kan utveckla naturvärden inom en rimlig framtid. Bergens naturvärden är knutna till bergens branter och Öjemossarna på Hunneberg inom befintliga naturreservat. Utanför naturreservaten är enbart 12 % av arealen värdekärna och arealen domineras av tidigare rationellt brukade produktionsskogar och dikade våtmarker utan påtagligt höga naturvärden. Det krävs en förvaltning som genomför omfattande restaureringar och lång tid innan området uppnår ett mer naturligt tillstånd.

De delar av området som har höga värden är svårtillgängliga och/eller känsliga för störning varför det bedöms vara svårt, kostsamt och i delar olämpligt att tillgängliggöra dessa områden för besökare. Hela området förvaltas idag av Sveaskog och det finns en samverkan mellan förvaltningen, länsstyrelsen, kommunerna och bergens övriga aktörer som kan utgöra grund för fortsatt utveckling. Området är redan idag utpekat som GeoPark av UNESCO, vilket gör det attraktivt för långväga och internationella besökare.

Länsstyrelsen bedömer att området inte kan erbjuda de stora sammanhängande områden av orörd eller värdefull natur som många besökare förväntar sig av svenska nationalparker och att området därmed inte är lämpligt som nationalpark. Vidare menar länsstyrelsen att stora sammanhängande oexploaterade områden som Halle- och Hunneberg är oerhört värdefulla ur naturvårdssynpunkt och för att

Sverige ska nå uppsatta miljömål. På sikt behövs ett omfattande arbete med att restaurera natur. Halle- och Hunneberg skulle kunna vara ett lämpligt område att prioritera som restaureringsområde på grund av sin storlek. Naturvårdsverket delar länsstyrelsens bedömning.

Bilaga 3 Hornsö

Hornsö ligger i sydöstra Smålands skogs- och sjörika slättlandskap. Det flacka och steniga landskapet skapar en säregen hydrologi där Alsterån rinner som en pulsåder genom området. Det skapar en stor variation av mader, mossar, kvillar och svämskogar. Det geografiska läget och den steniga marken har skapat föreutsättningar för brandpräglade skogar som domineras av tall med ett stort inslag av ek och andra lövträd i olika successionsstadier och med ett rikt inslag av död ved. Området är mycket artrikt och hyser, även i ett nordeuropeiskt perspektiv, ett unikt stort antal vedlevande insekter. Hornsö erbjuder besökaren tystnad och avskildhet i det som kan vara södra Sveriges största sammanhängande vildmarksområde.

ALLMÄNNA UPPGIFTER

Läge:	I Smålands inland mellan Oskarshamn och Kalmar, knappt 20 km från Högsby och Blomstermåla och 40 km från Nybro
Län:	Kalmar län
Kommun:	Högsby, Nybro och Mönsterås kommuner
Gränser:	Enligt bifogad karta (figur x)
Areal:	cirka 9 700 hektar varav 9 000 hektar land och 750 hektar vatten
Naturgeografisk region:	Smålands skog- och sjörika slättlandskap
Naturreservat:	Sju naturreservat[44] om totalt 2 950 hektar land och 1 000 hektar vatten.
Natura 2000-område:	Samma område som är naturreservat och därutöver Alsteråns vattensystem är Natura 2000 (SCI).
Förvaltare	Sveaskog förvaltar ekoparken och länsstyrelsen naturreservaten.
Fastighetsägare:	Sveaskog och Naturvårdsverket. Delar av Allgunnen och Flasgölerum naturreservat ägs av privatpersoner, den arealen ha inte tagits med.
Riksintressen 3 kapitel:	Naturvård (Alsteråns vattensystem)
Miljöbalken 4 kapitel:	Natura 2000

[44] Allgunnen (2 343 hektar), Flasgölerum (339 hektar), Getebro (243 hektar), Ledegöl (7 hektar), Danmarksvägen (7 hektar), Bokhultet (14 hektar), Nya Rumshorvavägen (3 hektar)

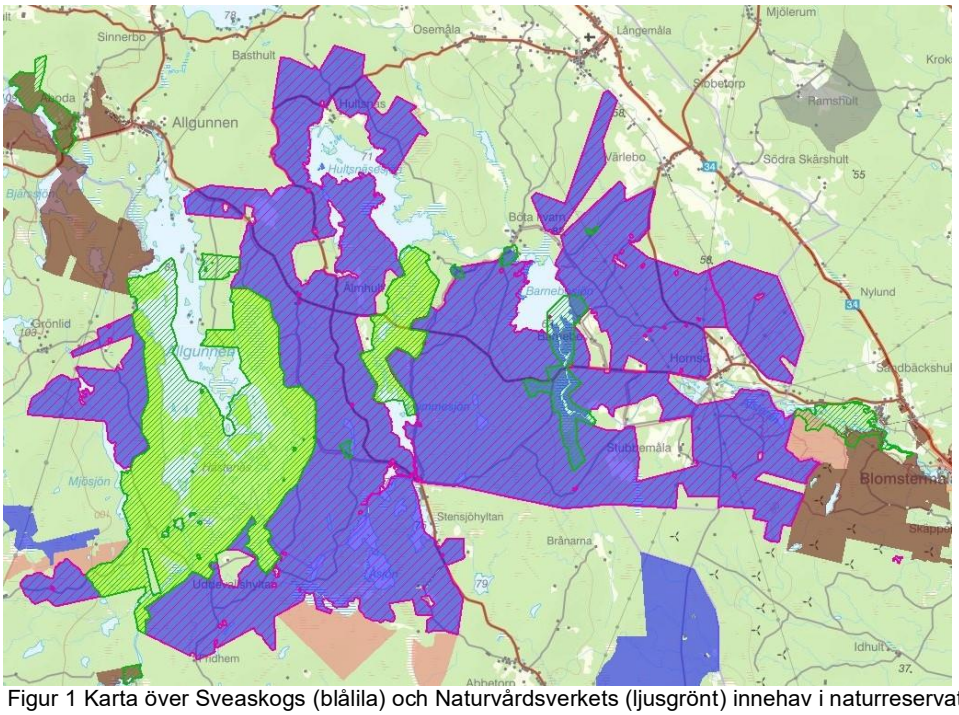

Figur 1 Karta över Sveaskogs (blålila) och Naturvårdsverkets (ljusgrönt) innehav i naturreservat (grönrandiga) och ekoparken (rödrandigt). Sveaskog förvaltar ekoparken och länsstyrelsen förvaltar naturreservaten.

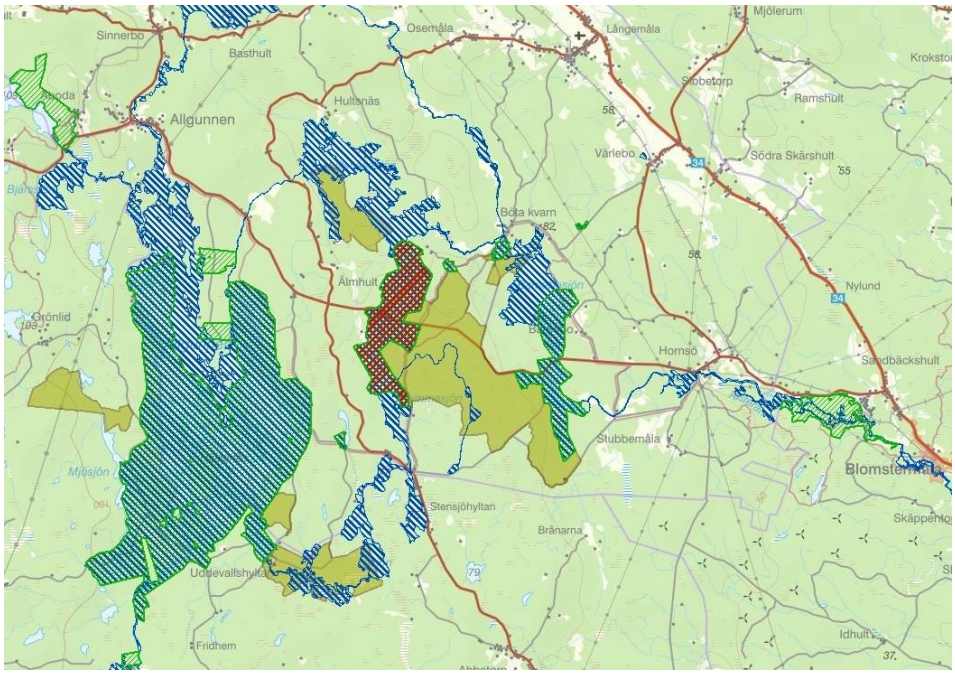

Figur 2 Områdets natura 2000 områden enligt art- och habitatdirektivet (blårandigt) och ett område som också är utpekat enligt fågeldirektivet (röd och blårutigt). Områden som identifierades i karteringen av skyddsvärda statliga skogar (gulgrönt) som ett sammansatt ekosystem med hög grad av naturlighet 45

[45] Naturvårdsverket 2004. Skyddsvärda statliga skogar och urskogsartade skogar. Rapport 5339.

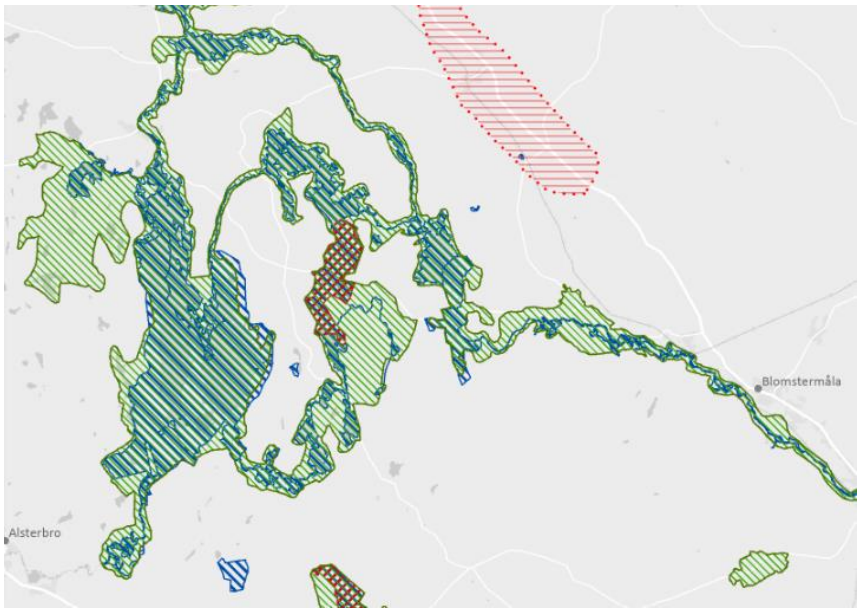

Figur 3. De riksintressen som finns i området är utpekade för naturvård.

NATURFÖRHÅLLANDEN

Hornsö- eller Allgunnenområdet, som det också kallas, är ett flackt och stenigt landskap som ligger vid högsta kustlinjen. Den flacka topografin skapar en säregen hydrologi och området har formats av återkommande störningar från översvämningar, skogsbränder samt vilt- och utmarksbete. Under de senaste tre tusen åren har området haft relativt ljusöppna skogar dominerade av tall, ek, björk och asp. Spritt i området finns lämningar efter tidigare torpbebyggelse, uppodling och några exempel på kvarnar och sågkvarnar. Skogarna har använts flitigt till tamdjursbete och för virke och ved.

De högsta naturvärdena är knutna till områdets vattensystem och de brandpräglade skogarna i de centrala och västra delarna av området där Alstersån binder samman områdets tre större sjöar, Allgunnen, Rummesjön och Barnebosjön. Alsteråns vattensystem är Natura 2000 område och klassat som särskilt värdefullt vatten på grund av sina höga limniska värden.[46] Flera av områdets våtmarker ingår i myrskyddsplan för Sverige och/eller är av högsta värde i våtmarksinventeringen. Svämskogarna är artrika med sällsynta och hotade arter. I området finns också mindre rester av fina sumpskogar med björk, ask-, klibbal- och eksumpskog.

Brandstubbar och brandljud i äldre brandpräglad skog visar på områdets långa historia av återkommande små och stora skogsbränder. Skogarna brann med en brandfrekvens på 30 år fram till 1868. De talldominerande skogarna innehåller rikligt med ek (både föryngring och mycket gamla ekar) samt ofta gamla ihåliga aspar, grovbarkiga björkar och stående och liggande död ved. De mest värmekrävande vedinsekterna påträffas på brandfält och vid områdets stora stenfält.

[46] Havs- och vattenmyndighetens datamängd Värdefulla vatten.

Hornsö-/Allgunnenområdet är känt för sin exceptionella artrikedom av vedlevande skalbaggar och rika fjärilsfauna med en stor förekomst av rödlistade och hotade arter. Många skalbaggar har sitt kärnområde här i Sverige, andra är boreala arter som har sin sydligaste utbredning i området. Floran av lavar och svampar minner om en lång skogskontinuitet och det finns sällsynta mossor i områdets sväm- och sumpskogar. Fågelfaunan är rik och det förekommer rikligt med däggdjur som gynnas av att det är ett stort variationsrikt naturlandskap. Bland annat finns en god tjäderstam och häckande spillkråka, gröngöling, större och mindre hackspett, enkelbeckasiner, tofsvipor storlom, lärkfalk, fiskgjuse och havsörn. Tio av Sveriges fladdermusarter samt lodjur reproducerar sig regelbundet i området och varg ses nästan årligen.

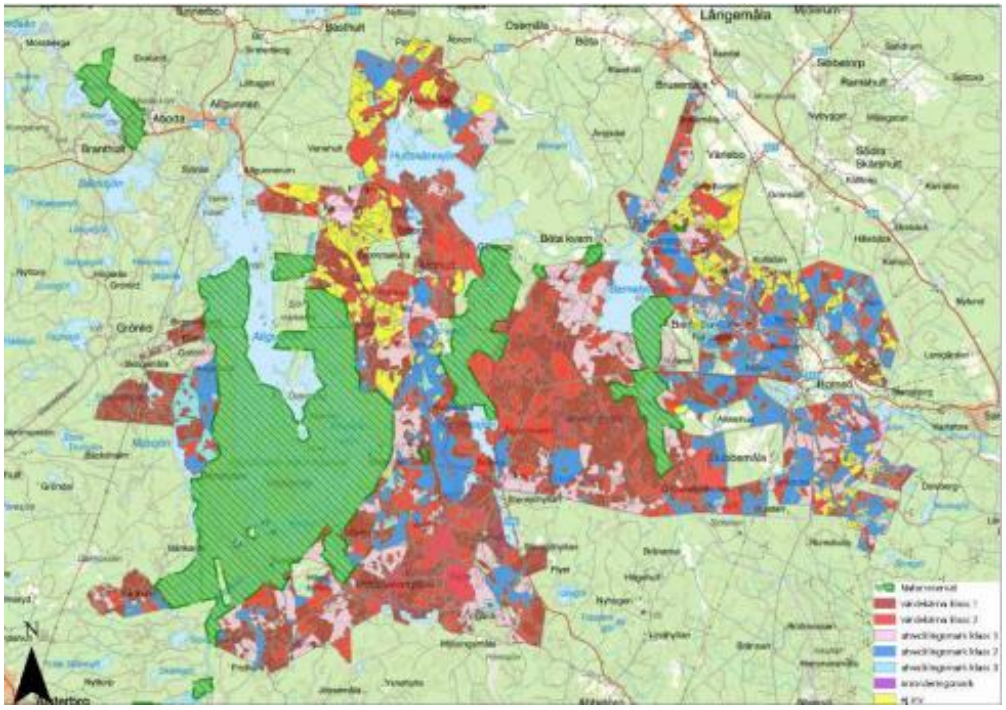

Figur 4 Länsstyrelsens naturvärdesbedömning (funktionsindelning [47]) av landarealen i Hornsö.

[47] Planering av naturreservat Vägledning för beskrivning, indelning och avgränsning ISBN 978-91-620-5788-6

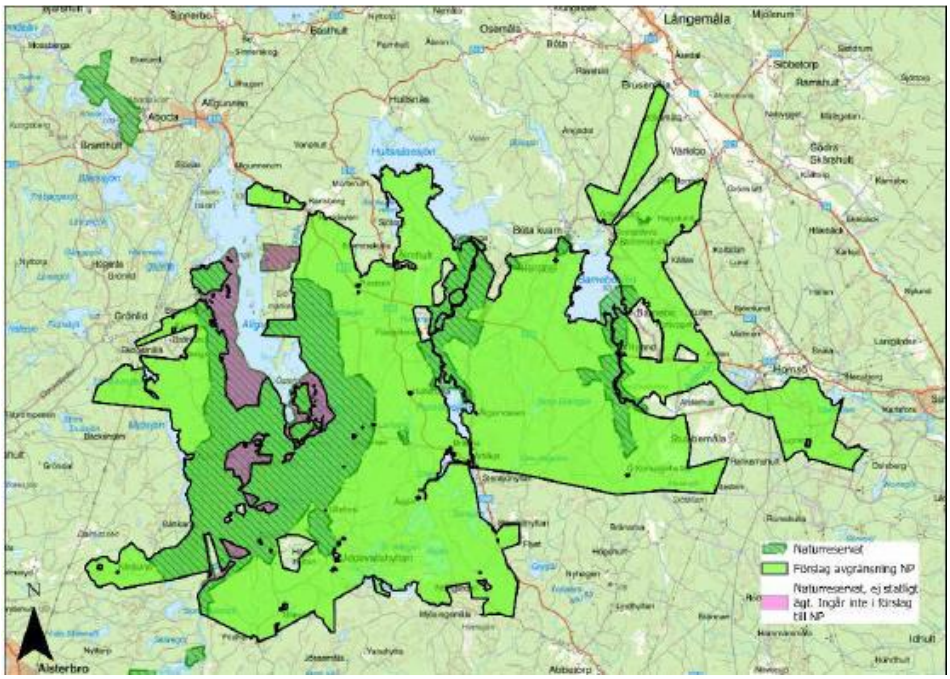

Figur 5 Länsstyrelsens förslag till avgränsning av en framtida nationalpark. Förslaget är 9 738 hektar stort och omfattar 7 360 hektar av ekoparken (av totalt 9 000 hektar) samt 2 900 hektar inom intilliggande naturreservat där marken ägs av Sveaskog eller staten.

Nordost om Barnebosjön är marken bördigare. Här finns en mindre bokskog med höga naturvärden och ett flertal lite äldre ädellövbestånd. I små byar och vid bostället finns ännu idag artrika ängsmarker. Ekdominerad äldre skog förekommer i en relativt liten utsträckning och främst i den södra och östra delen av området. I söder förekommer skogsbete.

Hydrologin i området är påverkad av både äldre flottning och dikning likväl som dämningar för vattenkraft. Biotopvårdade åtgärder planeras utmed områdets åar och vattendrag. För att områdets vattendrag och svämskogar ska kunna bli fullt funktionella behöver regleringar som hindrar det avlägsnas. En bedömning av dammar och kraftverk i Alsterån pågår.[48] Sveaskog och Länsstyrelsen har ett samarbete kring våtmarks- och sumpskogsrestaurering och 2023 påbörjades ett arbete med att återskapa drygt 100 olika våtmarker och sumpskogar inom ramen för våtmarkssatsningen.

Inom naturreservaten genomförs naturvårdsbränningar sedan 20 år och åtgärderna fortgår inom Life2Taiga[49]. Sveaskog har inte genomfört någon naturvårdsbränning sedan 2014. På många platser behöver granplanteringar avvecklas för att ge rum åt lövdominerade skog och yngre granar behöver röjas i lövskogar.

[48] Regeringsbeslut (2020) Nationell plan för moderna miljövillkor M2019/01769. Se även Regeringens beslut och prövningsgrupper - Nationell plan för omprövning av vattenkraft - Arbete i vatten och energiproduktion - Havs- och vattenmyndigheten

[49] EU-finansierat Life-projekt. LIFE 3.0 - LIFE21-NAT-SE-Life2Taiga/101074359

FRILUFTSLIV OCH BESÖKARE

Hornsö har idag relativt få besökare och de flesta besökarna kommer från närområdet. Här kan besökaren uppleva ett stort och varierat skogsområde med höga kvalitéer kopplat till avskildhet och tystnad. Infrastruktur för friluftslivet saknas i stort. Alsterån och tillhörande sjöar har många bra paddel- och fiskevatten, men infrastrukturen för dessa aktiviteter är inte särskilt utbyggd. Det omfattande skogsbilvägnätet gör området lättillgängligt för den som har bil och de slingriga vägarna lämpar sig bra för cykling eller ridning. Vandringsleden Högsbyleden har två delsträckor inom området som till största delen tar sig fram på skogsbilvägar. I områdets naturreservat finns några rundslingor och rastplatser. Avsaknaden av vandringsleder gör att flera delar kan uppfattas som svåråtkomliga för den som inte är van att röra sig helt fritt i naturen. Det är svårt att ta sig till området utan bil.

INTRESSENTER OCH VERKSAMHETER

Området används för jakt och fiske. På Allgunnen är även båtlivet, som till viss del sammanfaller med jakt och fiske, en viktig aktivitet. Området används av det lokala friluftslivet som till exempel fricamping, paddling, cykling, bad, bär och svampplockning. Ekoparkens gränsar i öster till ett av Mönsterås kommuns viktigare friluftslivsområden där det bedrivs många aktiviteter som löpning, mountainbikecykling, klättring, orientering, skridsko på vintern med mera.

Det finns ett intresse för områdets sällsynta och hotade arter bland naturturister och inom vetenskapen. Naturskyddsföreningen i Kalmar län har engagerat sig mycket i frågan om eventuell nationalpark och bjudit in till flera träffar i Hornsöområdet. Det finns också intresse av att återinföra eller etablera nya arter i området, såsom svart stork som är utdöd i Sverige men livskraftig i Europa och vildren som minskar globalt.

I Högsby kommuns översiktsplan nämns området som särskilt viktigt för turism och friluftsliv. I Mönsterås kommun pekas områden i direkt anslutning till ekoparkens östra gräns ut som prioriterade för rekreation, friluftsliv och naturvård. Både Högsby och Nybro kommun identifierar områden i eller i anslutning till ekoparken som så kallade tysta eller bullerfria områden. Sveaskogs skogsinnehav är brutet av små och stora privatägda fastigheter, i många fall med permanentboende.

De tre kommunerna har i en skrivelse till Naturvårdsverket framfört att de ser att en nationalpark skulle kunna vara positiv för regionens utveckling. De ser att en nationalpark skulle kunna ge fler arbetstillfällen inom turism och friluftsliv och stärka områdets attraktionskraft. De framför att lokalsamhället, företag och föreningsliv behöver inkluderas i beslutsprocessen och att stor vikt läggs vid kringboendes och angränsande markägares intressen. De ser samtidigt att Hornsö som ekopark skulle kunna ge motsvarande positiva effekter på landsbygdsutvecklingen där naturturism skulle kunna utvecklas i samverkan med skogsägarna. De bedömer att de populäraste besöksmålen för friluftslivet ofta är välskötta skogar samt av människor och djur skapade kulturlandskap. De anser att en utvecklad naturturism behöver gå hand i hand med att entreprenörer stiger fram och vill satsa.

Kommunerna bifogar en enkätundersökning som har genomförts i en zon kring ekoparken. De svarande (78 stycken) har graderat sin inställning till ett eventuellt bildande. 48% svarar att de är emot eller har stora invändningar, 38% är positiva eller anser att det är en god idé och 14 % svarar att de både ser för och nackdelar. Av de negativa svaren framkommer en oro för hur jakt och fiske påverkas. Det finns även en oro för att grannfastigheter kan påverkas negativt av ändrad skogsförvaltning till exempel av granbarkborreangrepp. Även praktiska saker som hur det ska bli med vägskötsel, snöröjning och sophantering oroar. De positiva synpunkterna som lyfts är bland annat förbättrad naturvård, möjlighet för ökad turism och företagande på landsbygden. Bevarande av tysta områden ses som positivt.

Länsstyrelsen föreslår att drygt 7 300 hektar av totalt 9 000 hektar av ekoparkens landareal är lämpligt som nationalpark och att drygt 2 000 hektar, med mindre andel värdekärna, kan vara kvar som ekopark eller skyddas som naturreservat i syfte att återställa naturvärdena (se figur x). De drygt 2 000 hektaren utgörs av ett delområde norr om Hultsnäsesjön i norr och två delområden norr respektive söder om samhället Hornsö i öster. Sveaskog bedömer att arronderingen av de kvarvarande delarna inte ger förutsättningar för att förvalta dessa delområden som en ekopark.

SAMMANFATTNING

Landarealen i Hornsö som ägs av Sveaskog eller staten inom länsstyrelsens förslag omfattar drygt 9 700 hektar. Länsstyrelsens inventering av skogsmarken har fokuserat på skogsmark som i ekoparksplanen är produktionsskogar med förstärkt hänsyn. Av den inventerade arealen var 17 % värdekärna. Utanför befintliga naturreservat är 47% av skogsmarken värdekärna. Den totala andelen värdekärna är omkring 70 % av landarealen om naturreservaten räknas med.

Naturvårdsverket delar inte länsstyrelsens bedömning att hela ekoparken är lämplig som nationalpark, men delar länsstyrelsens bedömning att det föreslagna området är lämpligt som utredningsområde för att i fortsatt dialog mellan myndigheterna, Sveaskog och lokalsamhället komma fram till en bra avgränsning mellan en eventuell framtida nationalpark och ekoparken. Det är områdets centrala delar mellan naturreservaten, utmed sjöarna och Alsterån med brandpräglade skogar och höga limniska värden som bör utgöra kärnan i en eventuell nationalpark. Länsstyrelsen bedömer att hela den föreslagna delen av området kan bli nationalpark, men Sveaskog menar att det, på grund av arronderingen, skulle försämra förutsättningar att behålla en ekopark i de delar som inte kommer med.

Kommunerna är försiktigt positiva till en fortsatt utredning, men är samtidigt avvaktande till att ta ställning i frågan och uttrycker att de också ser alternativa möjligheter att utveckla området genom besöksnäring eller traditionella verksamheter inom jord- och skogsbruk.

Bilaga 4 Böda

Böda ligger på norra Öland och sträcker sig från Kalmar sund i väster till Ölands ostkust. Den kalkrika berggrunden överlagras i olika grad av sand och grus, bördiga jordar eller ett tunt jordtäcke på alvarmarken. Det skapar ett landskap med en stor variation av naturmiljöer i en småskalig mosaik med en rik flora och fauna. Området har framför allt präglats av människans nyttande från järnåldern fram till idag. Norra Öland erbjuder långa sandstränder för sol och bad, både natur- och kulturhistoriska besöksmål och en väl utvecklad besöksnäring som skapar en arena för många olika aktiviteter.

ALLMÄNNA UPPGIFTER

Läge:	Ölands norra udde cirka 5 mil från Borgholm och 8 mil från brofästet på Öland (Ölandsbron)
Län:	Kalmar län
Kommun:	Borgholms kommun
Gränser:	Enligt bifogad karta (figur x)
Areal:	cirka 6 900 hektar varav drygt 6 000 hektar land och 800 hektar vatten (havsareal utanför befintliga naturreservat är inte medräknad).
Naturgeografisk region:	Slätt Öland
Naturreservat:	Nio naturreservat[50] om totalt 2 830 hektar varav 2 010 hektar land och 820 hektar vatten
Natura 2000-område:	I huvudsak samma områden som är naturreservat med undantag för Böda backar där delar av naturreservatet är Natura 2000 och Nabbelunds Natura 2000 område omfattar delar av Vargeslätten NR.
Förvaltare	Sveaskog förvaltar ekoparken och länsstyrelsen naturreservaten.
Fastighetsägare:	Sveaskog äger ekoparken och huvuddelen av marken inom befintliga naturreservat. Naturvårdsverket äger delar inom befintliga naturreservat. Norra udden i Trollskogens domänreservat är en större samfällighet.
Riksintressen 3 kapitel:	Delar av området friluftsliv, naturvård, kulturmiljövård och energiproduktion (vindbruk)
Miljöbalken 4 kapitel:	Rörligt friluftsliv, Obruten kust och Natura 2000

[50] Trollskogens domänreservat (266 hektar), Bödakusten östra (1020 hektar), Böda backar (179 hektar), Bödakusten västra (742 hektar), Vargeslätten (402 hektar), Sjöstorp (51 hektar), Skeppersäng (73 hektar), Lindreservatet (77 hektar), Idegransreservatet (20 hektar)

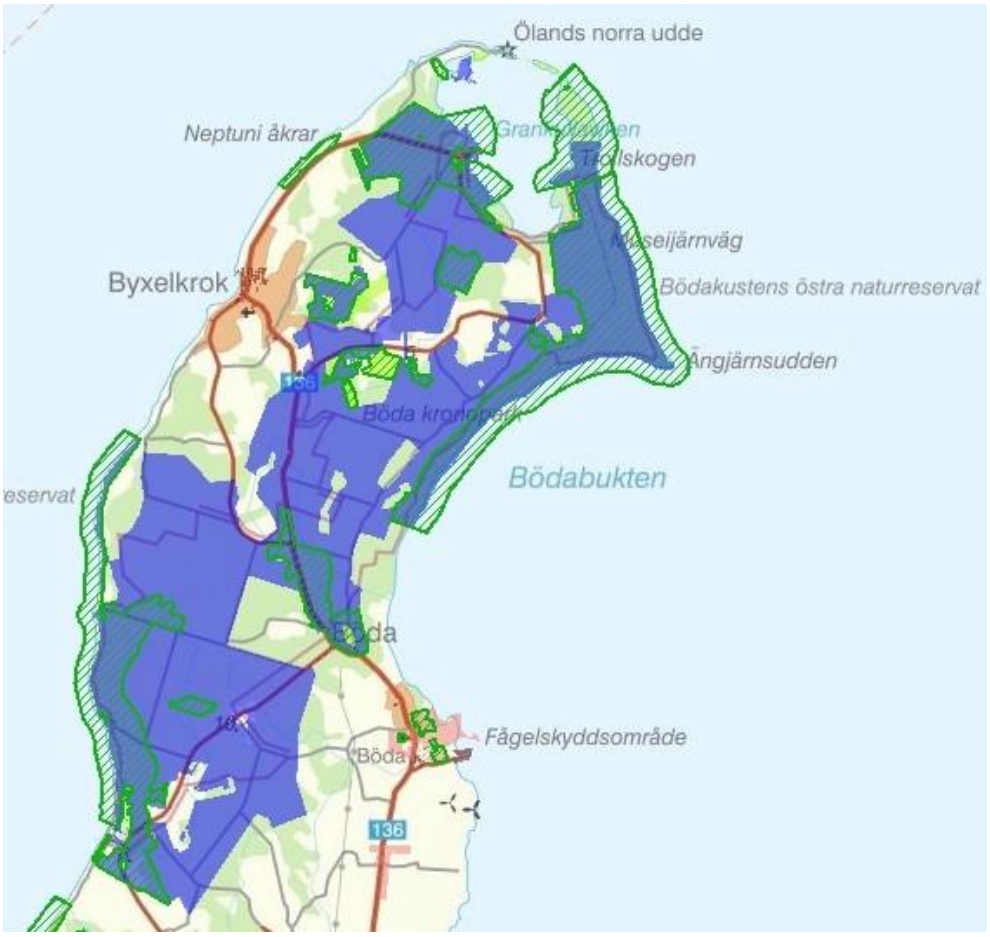

Figur 1 Karta över Sveaskogs och andra markägares innehav i naturreservat och naturvårdsområden som omfattar hela området inklusive ekoparken. Sveaskog förvaltar området.

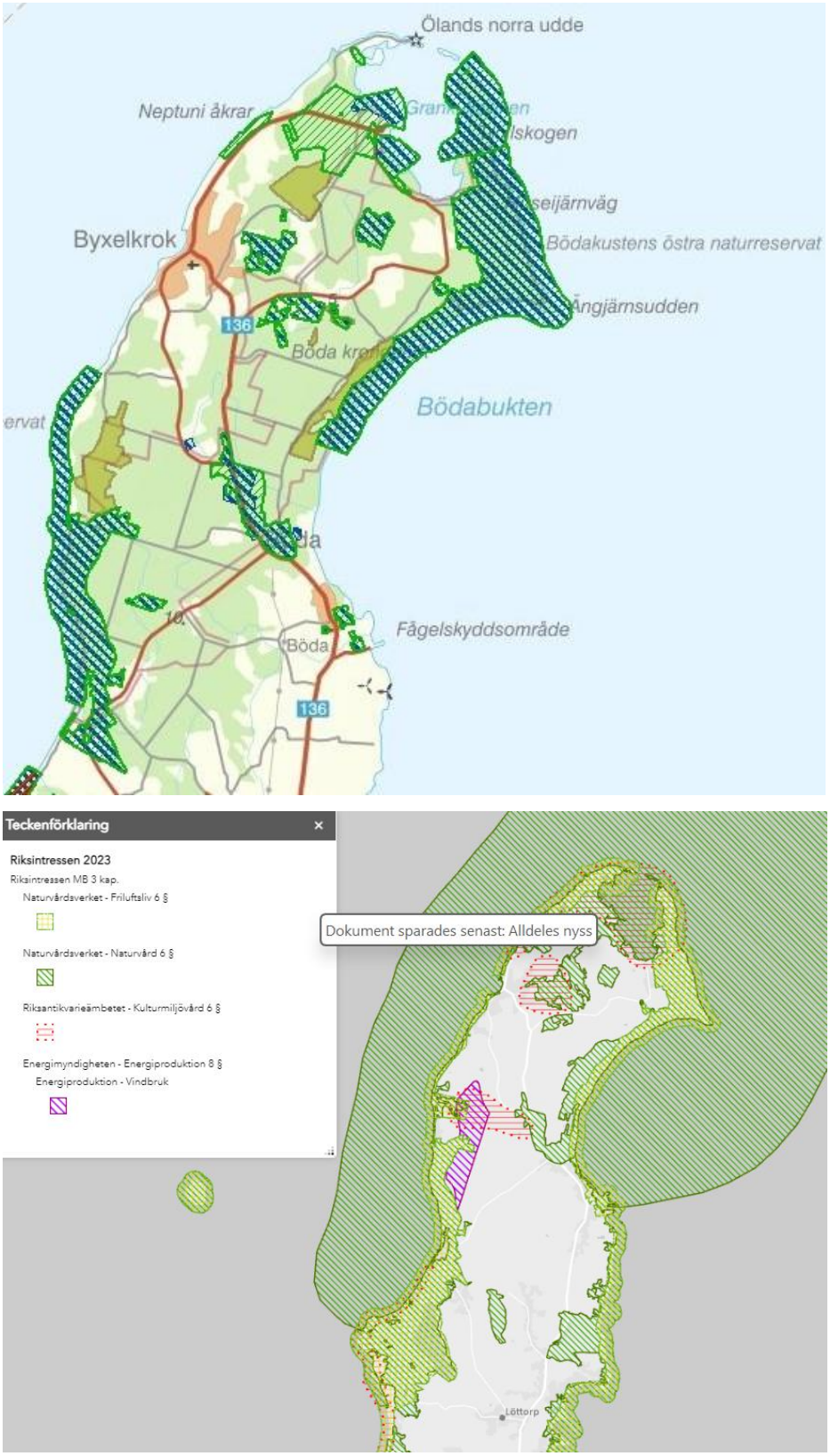

Figur 2 Riksintressen enligt 3 kapitlet miljöbalken. Hela området omfattas också av Obruten kust och Rörligt friluftsliv enligt 4 kapitlet. I havsområdet omgärdas Öland av riksintressen för befintliga farleder och öster om Öland finns riksintressen för totalförsvaret.

NATURFÖRHÅLLANDEN

Skogarna spänner från de maritima och vindpinade till de lugna och lummiga. Sand- och dyntallskogarna med sina urgamla tallar och solvarma gläntor har en rik insektsfauna. Ängstallskogarna karaktäriseras av sin rikedom av orkidéer och ovanliga mykorrhizasvampar som präglats av en lång historik av utmarksbete. En ovanlig skogstyp är blandskogarna med ädellöv, hassel och gran som finns på mycket näringsrik mark. I lågpunkter finns sumpskogar som ofta är skadade av dikning och behöver restaureras. Precis som på Gotska Sandön har det i Böda storskaligt arbetats för att binda sanden genom sådd och plantering av tall. Skogsbrukspåverkade tallbestånd kan restaureras till naturskogar med en återupptagen naturlig störningsregim. I Böda finns också några av Ölands mest värdefulla lövängar och trädbevuxna betesmarker. Förutom den artrika floran med sitt insektsliv finns mycket höga naturvärden knutet till gamla lövträd som ek och lind. Spritt i området finns också de öppna områdena med alvarmark, gräsmarker längs de milsvida stränderna och hävdade ängar eller betesmarker. Rikkärr har sin unika flora av orkideer och mossor. Sammantaget gör denna mosaik och mångfald av miljöer att det i Bödaområdet finns förutsättningar för en mycket hög artrikedom inom de flesta organismgrupperna. Artrikedomen är påtaglig med mer än 500 rödlistade arter rapporterade. Värt att notera är att Böda inte är särskilt välinventerat och fördjupade inventeringar skulle med all sannolikhet höja dessa siffror avsevärt. Några exempel på ovanliga arter är östersjötumlare, skärrande gräshoppa, svartoxe, saffransticka och ädellav. Av de skogstyper som skogsutredningen (SOU 2020:73)43 pekade ut där Sverige har ett särskilt stort internationellt ansvar så finns i Böda kalkbarrskog, ekskog, ädellövskog och större naturskogar. Här finns även skogstyper av nationellt intresse i form av skogar med hög bonitet, strandskogar, betespräglad skog, sandbarrskog och skogar med stor betydelse för hotade arter.

I norra delen söder om Grankullaviken finns höga värden knutna till hävdade marker med en rik flora. Söder om Vargeslättens naturreservat som betas idag möter alvarmarken i väster det stora våtmarksområdet Älgmaden i öster och allt är inbäddat med varierande ek- och ängstallskogar. Prioriterade naturtyper i området är lövsumpskog (9080), taiga (9010), rikkärr (7230) och alvar (6280). Större delen av området bör ha trädklädda betesmarker (9070) som målbild. Arealen behöver luckhuggas och därefter betas. Våtmarken Älgmaden, som ligger centralt i området och angränsar till naturreservatet Sjötorp, slogs med lie fram till 1940-talet, men dikades därefter ut.

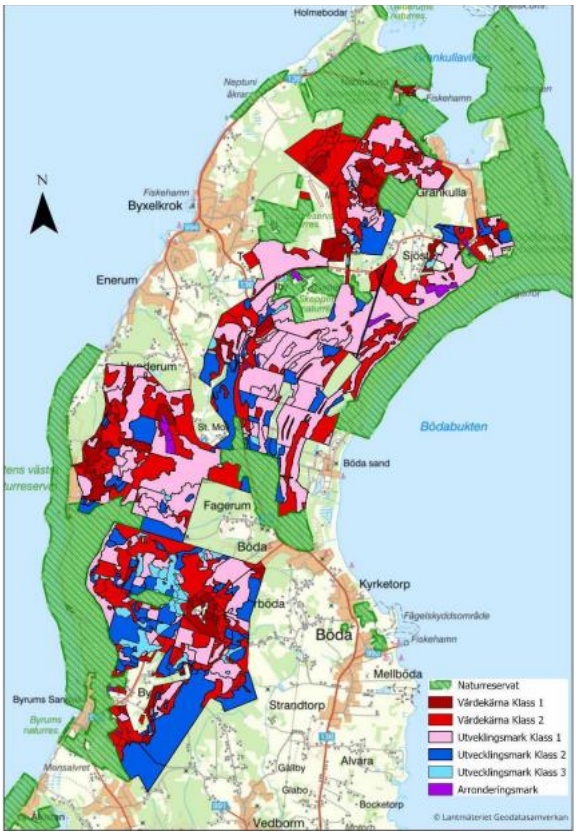

Figur 3 Länsstyrelsens naturvärdesbedömning (funktionsindelning) av landarealen i Böda utanför naturreservaten.

Östra Bödakusten finns ett av Sveriges största dynområde. Vegetationen går från öppnare lavrika områden med grå och gulvit renlav, till succesivt mera slutna tallhedar av torra ristyper. I fuktstråken växer en ris- och grästyp som domineras av grenrör och bunkestarr på de våtaste partierna. Utanför naturreservaten är största delen brukade skogar i ålder från 40–90 år. I svackorna mellan sanddynorna finns smala ”dynkärr” kvar trots det kraftiga brukandet av skogen som skapat ett likformigt trädskikt. Området är i behov av återvätning och tillskapande av öppna sandområden för att gynna de arter som fortfarande finns kvar. De prioriterade naturtyperna för området är främst trädklädda dyner (2180) även om det i nuvarande skick är en låg andel av området som kan klassas som det.

Det anslutande havsområdet har höga naturvärden. Ölands norra rev domineras av sten och kalkstenshällar med inslag av grus och sand på djupare vatten. Blåmusselbäddar förekommer i hela området och täcker ofta mer än 50% av bottenytan. På grundare rev förekommer blås och sågtång, i resten av området är vegetationen gles och domineras av trådformiga brun- och rödalger. Flockar av rastande sjöfågel betar och söker föda på bankarna. Stora flockar av alfågel övervintrar i de nordöstra delarna. Grankullaviken är en mycket stor lagun med mjukbotten som domineras av sand som täcks av sträfsen, ålgräs och andra kärlväxter. Den är ett viktigt rekryteringsområde för kustlevande rovfisk och plattfisk.

FRILUFTSLIV OCH BESÖKARE

Norra Öland är välkänt för sina fina badstränder och det finns ett rikt utbud av både lättillgängliga och välbesökta badplatser på både östra och västra kusten. Det finns stora badstränder med väl tilltagna parkeringar, toaletter och kiosk. Trots de stora parkeringarna är det periodvis fullt under högsäsong och regler som tidsbegränsning, begränsning för husbilar och avgifter har införts på senare år för att skapa en bättre ordning. Det finns också mer avskilda platser som nyttjas för bad. Under sommarsäsongen besöks området av en stor mängd turister och det finns en väl utbyggd sommarservice med boende och mat. Några områden har utmaningar med väldigt stora besökstal under sommaren. Länsstyrelsen bedömer att det finns möjlighet att utveckla besöksmöjligheterna under övriga delar av året. I dag är besökare hänvisade till bil eller cykel för att ta sig runt inom området då kollektivtrafiken inte når ut i områdets olika delar. De slingriga vägarna lämpar sig bra för till exempel cykling eller ridning. Skogarna nyttjas för blåbärsplockning, vandring och på sina håll även övernattning. Vissa områden med mycket ung skog nyttjas knappt alls då de är för unga eller täta.

Jakt är under delar av året en betydande aktivitet i området och Sveaskog arrenderar ut sina marker till lokala jaktlag. Sportfiske sker längs kusterna och i Grankullaviken, både från båt och från land.

Det finns en lång tradition av vandring i området och det har tagits fram flera olika vandringsleder genom tiderna. Flera av lederna har ett stort skötsel- och restaureringsbehov.

I Nordost finns Naturum Trollskogen. I sydväst ligger Skäftekärr Jägmästarboställe med en hotell- och konferensanläggning, ett arkeologiskt friluftsmuseum, fossilmuseum, möjlighet att se många av de exotiska trädslagen och flera strövstigar i närområdet.

INTRESSENTER OCH VERKSAMHETER

Det är många intressen behöver samexistera i området. Besöksnäringen har en särställning och det är många besöksanläggningar som campingar, hotell och andra boenden och aktörer som på olika sätt drar nytta av området. De erbjuder aktiviteter som vandring, cykling, löpning, mountainbikecykling eller andra friluftslivsaktiviteter. Det genomförs natur- och kulturguidningar och tävlingar inom till exempel löpning, orientering, cykling och andra sporter. Det är också vanligt med träningsläger för klubbar som bedriver olika sorters utomhussporter.

LRF ställer sig frågande till om en nationalpark skulle öka förutsättningarna för naturturism och lokal och regional utveckling. De anser att en mer målinriktad marknadsföring, utveckling och skötsel av ekoparken är tillräckligt. Vidare anser man att länsstyrelsens skötsel av många naturreservat är eftersatt och missgynnar tillgängligheten. Länsstyrelsen bedömer att dialogen med olika intressenter har varit konstruktiv. Initialt fanns en stor skepsis över att bilda nationalpark bland boende och markägare, med en oro för vad det kan innebära för restriktioner för jakt, vägförvaltning med mera, även om det förekom positiva synpunkter. En del markägare skulle gärna byta mark varför det är viktigt att det finns bytesmark att

tillgå. Länsstyrelsen ser det som motiverat ur naturvårdssynpunkt att minska granandelen vilket skulle bidra till att problemen med granbarkborre kan minimeras. Det bedöms också finnas positiva effekter för lantbruket på nordligaste Öland om betesarealen ökas.

Näringsidkare inom besöksnäringen ser mycket positivt på bildandet av en nationalpark som skulle locka en bredare besökskrets och förlänga säsongen utanför högsommaren.

Länsstyrelsens förslag är att en eventuell nationalpark omfattar hela ekoparken samt de av Sveaskog eller Naturvårdsverket statligt ägda delarna av de intilliggande naturreservaten och några mindre områden som Naturvårdsverket köpt under 2023 inför kommande reservatsbildning.

SAMMANFATTNING

Landarealen i Böda som ägs av Sveaskog eller staten omfattar drygt 6 000 hektar. Omkring 56 % av landarealen utgörs av värdekärnor, knappt 30 % av landarealen bedöms vara utvecklingsmarker med naturvärden som inom en snar framtid kan bli värdekärna. Ytterligare omkring 13 % kräver mer restaurering och längre tid och resterande landareal kräver antingen mer omfattande restaurering, nyskapande eller är exploaterad mark. Utanför befintliga naturreservat är knappt 36% värdekärna. Naturvårdsverket delar inte länsstyrelsens bedömning att hela ekoparken är lämplig som nationalpark men det bedöms möjligt att avgränsa ett sammanhängande område med en högre koncentration av värdefull natur runt Grankullaviken i nordost som sträcker sig söderut utmed östra Bödakusten. Det skulle kunna omfatta mindre delar av ekoparken efter att de restaurerats och borde även inkludera havsområdet som har en viktig funktion för områdets fåglar och fisk.

Både utmed östra och västra stranden finns långa sandstränder som övergår i ett dynlandskap med äldre skog på trädklädda dynor. Områdets stränder inom befintliga naturreservat och kulturhistoriska platser är mycket välbesökta och det finns ett naturrum i Trollskogen, vilket skapar goda förutsättningar för att visa upp områdets naturvärden för en bredd av besökare. Det finns dock en oro för att området inte tål fler besökare under högsäsong.

En eventuell nationalpark i Böda bedöms kunna bidra till att locka nya grupper av besökare och en mer internationell turism skulle kunna förlänga besökssäsongen. Den skulle också stärka skyddet av naturen. Lokalt finns en oro eller negativ inställning till att öka turismen till norra Öland. Före det kan vara aktuellt att gå vidare med något förberedande arbete som initieras av Naturvårdsverket behöver det finnas ett lokalt stöd eller intresse för att utforska om en nationalpark kan vara en lösning på deras utmaningar utan att det blir en ytterligare belastning som hindrar en hållbar utveckling.